

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra žurnalistiky

Bakalářská práce

2024

Marek Sedláček

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra žurnalistiky

Zázrak z Gottwaldova aneb Paneláky třikrát jinak
(podcast)

Bakalářská práce

Autor práce: Marek Sedláček

Studijní program: Komunikační studia

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alice Němcová Tejkalová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 4. 2024

Marek Sedláček

Bibliografický záznam

Sedláček, Marek. *Zázrak z Gottwaldova aneb Paneláky třikrát jinak (podcast)*. Praha, 2024. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Alice Němcová Tejkalová, Ph.D.

Rozsah práce: 62 246 znaků

Abstrakt

Ve své bakalářské práci představuji fenomén výstavby panelových domů na území dnešního Česka a život v nich. Praktická část, kterou tvoří třídílná podcastová série, se zabývá různými pohledy na tuto etapu urbanismu. Rozhovory se zaměřují na historii, technologii a problematické aspekty výstavby a života na sídlišti. Doplňují je ukázky z médií a odborné literatury.

Teoretická část práce shrnuje historii panelových domů u nás od počátků výstavby v 50. letech až po poslední realizace po roce 1990. Podkapitoly dodávají historický a politický kontext pro jednotlivá období. Závěrem teoretické části představuji ztvárnění panelových domů v české a slovenské kinematografii.

Abstract

This bachelor thesis presents the phenomenon of the construction of prefabricated houses in the territory of the Czech Republic and the life in them. The practical part, which consists of a three-part podcast series, deals with different perspectives on this stage of urbanism. The interviews focus on the history, technology and problematic aspects of building and living in housing estates. They are complemented by excerpts from the media and literature.

The theoretical part summarises the history of prefabricated houses in the Czech Republic from the beginnings of construction in the 1950s to the last realisations after 1990. Subchapters provide the historical and political context for each period. Finally, the theoretical part presents the representation of prefabricated houses in Czech and Slovak cinematography.

Klíčová slova

Panelový dům, panelák, sídliště, město, urbanismus, architektura, bydlení, byt, Československo, socialismus, podcast

Key words

Prefabricated house, prefab, housing estate, city, urbanism, architecture, housing, flat, Czechoslovakia, socialism, podcast

Title/název práce

Sensation made in Gottwaldov, three views on prefabs (podcast)

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce doc. PhDr. Alici Němcové Tejkalové, Ph.D., za její entusiasmus, řadu postřehů, nápadů, a hlavně za vstřícnost, obzvlášť vzhledem k mému pobytu ve Švédsku. Děkuji svojí kolegyni a kamarádce Aleně Harciníkové za cenné rady a zprostředkování kontaktu s některými respondenty. Děkuji kolegům a přátelům Kristně Kuzmíkové a Kryštofu Jiříkovi za spolupráci na jedné z epizod podcastu. Děkuji doktoru Karolu Lovašovi, lektorům z Českého rozhlasu v čele s Janou Guldou, díky nimž jsem si osvojil práci s mikrofonem a se zvukem. A závěrem děkuji svojí mamince a babičce za podporu při studiu.

Obsah

1	Úvod	9
2	Vymezení pojmů	10
3	Historie panelové výstavby u nás	10
3.1	Desetiletí experimentů	10
3.1.1	Přes socialistický realismus k sérii G	12
3.2	Desetiletí sídlišť s lidskou tvářív.....	14
3.3	Desetiletí normalizace v politice, desetiletí normalizace v architektuře.....	16
3.3.1	Asanace.....	17
3.4	Desetiletí návratu k ideji města	19
3.5	Po pádu komunistického režimu	21
4	Odras panelových domů v kultuře	22
4.1	Dobová díla.....	22
4.2	Současná díla	23
5	Podcast.....	24
5.1	Vymezení pojmu podcast.....	24
5.2	Vývoj podcastingu.....	24
5.3	Dostupnost podcastů	25
5.4	Vztah podcastingu a rádia.....	26
5.5	Dělení podcastů.....	26
6	Rozhlasový rozhovor	27
6.1	Historie rozhlasového rozhovoru.....	27
6.2	Současnost rozhlasového rozhovoru	28
6.3	Druhy rozhlasového rozhovoru	29
7	Metodologická část	30
7.1	Výběr respondentů.....	30
7.2	Nahrávání podcastu.....	31
7.3	Postprodukce.....	32
8	Závěr	33
9	Summary	34
10	Zdroje	35
11	Teze bakalářské práce.....	38
12	Příloha	41

1 Úvod

Na konci roku 2024 uplyne 35 let od sametové revoluce a konce centrálně plánovaného hospodářství. S tím souvisí i ukončení hromadné a státem koordinované bytové výstavby v tehdejší Československu. V panelových domech na území dnešní České republiky postupně našlo domov zhruba 2 700 000 lidí, tedy více než 25 % z celkového počtu obyvatel.¹ Panelová sídliště obklíčila česká sídla a mnohde tento typ výstavby pronikl i do historických center měst a obcí. Do každodenního styku s paneláky tak přichází většina Češek a Čechů. Cílem této bakalářské práce je přiblížit fenomén života v paneláku z různých perspektiv. Hlavní část práce tvoří třídílná podcastová série s názvem *Zázrak z Gottwaldova*.

V první epizodě podcastu s historičkou architektury Martinou Koukalovou diskutuji historii a proměny panelové výstavby u nás a problematické aspekty této etapy stavebnictví s důrazem na nucená přesídlování obyvatelstva, asanace a demografické dopady hromadné bytové výstavby. Druhá epizoda je věnována technologickým parametrům panelových domů. Marian Lipták, který se věnuje popularizaci prefabrikované bytové výstavby, v ní posluchači představuje základní charakteristiky jednotlivých druhů panelových domů. Respondent rovněž přibližuje komunitu tzv. panelových ultras, tedy lidí se zálibou v panelácích, kterou před několika lety založil. Třetí, reportážní, epizoda posluchače seznamuje s problematikou vyloučených lokalit v panelových sídlištích u nás. S terénní pracovnící Člověka v tísní Marií Filkovou jsem navštívil sídliště Mojžíř v severočeském Ústí nad Labem. Mojžíř v roce 2023 neblaze proslul v okamžiku, kdy jej vedení města odpojilo od přímé hromadné dopravy z centra, a tím dále prohloubilo segregaci této oblasti. Umělá tvorba sídlištních vyloučených lokalit je tématem třetí epizody.

Praktická část je podložena částí teoretickou, která představuje etapy panelové výstavby v Československu a její proměny. Důležitou součástí je shrnutí politické situace v každé etapě, která, jak v práci vysvětluji, měla rozhodující vliv na finální podobu sídlišť. Na základě nastudované literatury jsem dobu výstavby sídlišť rozdělil do celků zhruba po 10 letech. Teoretická část rovněž představuje odraz panelové výstavby v populární kultuře. Tato část

---

¹ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Eva NOVOTNÁ a Karolína JIRKALOVÁ. *Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2016, 463 s. ISBN 978-80-7101-161-3, s. 9.

obsahuje charakteristiku žánru rozhlasového rozhovoru a podcastu. Metodologická část popisuje postup přípravy jednotlivých epizod podcastu, výběr respondentů či následnou postprodukcí. Součástí je také scénář podcastu, přílohou práce přepis všech třech částí.

2 Vymezení pojmů

V laickém jazyce se často překrývají pojmy panelový dům, činžovní dům, bytový dům, nebo hovorově panelák, činžák a bytovka. Panelový dům je výsledkem zprůmyslnění výstavby a sestává většinou výhradně z prefabrikovaných bloků dovezených z panelárny a poskládaných na staveništi. Existují však i domy, kde je část stavby, většinou parter, monolitická. Dříve pejorativní slovo panelák se postupně integrovalo do češtiny a dnes je součástí převážně mluveného projevu bez negativního podtextu.

Slovo sídliště se původně vázalo k *zaniklé pravěké osadě* a dodnes se s ním v tomto kontextu setkáváme. Slovník spisovné češtiny současný význam vykládá jako *místo k hromadnému obývání; komplex obytných domů s potřebným vybavením (komunikacemi, obchody ap.)*² Jan Musil ve své publikaci *Lidé a sídliště* z roku 1985 zmiňuje pojem sídliště jako moderní čtvrtě, které „*sestávají zpravidla z velkých mnohapatrových, většinou panelových budov, stavebně jednotvárných, obklopených však zelenými plochami.*“³ Zároveň vnímá i dobové pejorativní zabarvení slova sídliště.

3 Historie panelové výstavby u nás

3.1 Desetiletí experimentů

Idea hromadné, uniformní bytové výstavby se, ještě bez využití prefabrikovaných panelových dílců, objevila už v meziválečném Československu. Tehdy zejména ve formě tzv. malobytových domů pro nemajetné, které vznikaly například v Brně nebo Praze.⁴ Dalšími příklady mohou být firemní města budovaná továrníky pro své zaměstnance, např. moravský

---

² HAVRÁNEK, Bohuslav, Jaromír BĚLIČ, Miloš HELCL a Antonín JEDLIČKA. ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ, V. V. I. Slovník spisovného jazyka českého [online]. 2011 [cit. 2023-12-10]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>.

³ MUSIL, Jirí. *Lidé a sídliště* [online]. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1985 [cit. 2023-12-25], s. 49 Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:1319ac50-2d0a-11e4-8f64-005056827e52?page=uuid:3ccd6a60-40b9-11e4-bdb5-005056825209>.

⁴ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 38.

Zlín nebo slovenský Svit.⁵ Předobrazem budoucích sídlišť byla i takzvaná zahradní města, tedy kolonie domků na volných pozemcích za městem. Mezi ně lze zařadit eponymní pražské Zahradní Město nebo nedaleký Spořilov.⁶

Obnova po druhé světové válce spojená s nástupem komunistů k moci v roce 1946 a Gottwaldovou dvouletkou již jasně definuje potřebu velkého množství nových bytů. Bytová krize vznikla v důsledku předválečného útlumu a později úplného zastavení výstavby za nacistické okupace. Významnou roli sehrála také změna hospodářské orientace Československé republiky spojená se zaměřením na těžký průmysl. První sídlištní celky tedy vznikaly v báňských a hutnických oblastech na Ostravsku, Kladensku a Mostecku.⁷ Ještě před úplným ovládnutím země komunisty v únoru 1948 stát kontroloval výstavbu prostřednictvím přidělu stavebního materiálu zatím stále soukromým stavebním firmám.⁸

Mezi první ucelené sídlištní celky na území dnešního Česka řadíme ostravskou Porubu. Vznikala postupně od 50. do 70. let a domy z rané fáze budování vznikly ve stylu socialistického realismu.⁹ Za první sídliště v Praze lze považovat lokalitu Solidarita ve Strašnicích. Financovány nikoli státem, ale prostřednictvím stavebního družstva, vyrostly na zelené louce mezi lety 1947 a 1951 stovky řadových domků doplněné několika čtyřpodlažními činžovními domy.¹⁰ Je nezbytné zmínit, že raná Poruba ani Solidarita ještě nevznikaly cestou stoprocentní prefabrikace, tedy jako stavebnice dovezená z přidělené panelárny, poskládaná určeným stavebním podnikem. Nicméně v obou případech již stavebníci využívali některých betonových prefabrikovaných dílců s cílem zefektivnit proces. Například stěny mezi místnostmi a byty ale nadále byly z cihel. Dá se tedy konstatovat, že prvotní sídlištní výstavba sloužila také jako prostor pro experimenty před zahájením masové typizované produkce paneláků.

---

⁵ Tamtéž, s. 37.

⁶ Tamtéž, s. 37.

⁷ Tamtéž, s. 38.

⁸ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 38.

⁹ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Eva NOVOTNÁ a Karolína JIRKALOVÁ. *Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2016, 463 s. ISBN 978-80-7101-161-3, s. 84-91.

¹⁰ Tamtéž, s. 66-71.

Tuto domněnku potvrzuje i účast architekta Karla Storcha na výstavbě strašnického sídliště. Storch a další spatřovali architekturu nikoli jako umění a prostor k seberealizaci, ale jako vědu. Ideálem architektury podle něj byla typizace. „*Představoval si ji jako zužování rejstříku různých řešení architektonické úlohy na jeden životaschopný typ, který se pak bude opakovat ve velkých sériích. Při práci na takovém typu se podle Storcha musí odstranit všechno, co by zdražovalo výrobu. (...) Pomůckami typizace se podle Storcha mělo stát zavádění jednotného modulu do stavebních konstrukcí u všech částí stavby.*“¹¹

3.1.1 Přes socialistický realismus k sérii G

Po prvních sídlištních pokusech ve zmíněných lokalitách už centrálně řízené Československo započalo s výstavbou ucelených sídlišť. Architektura v 50. letech 20. století šla ruku v ruce s politickou situací. Stalinovi blízký styl socialistického realismu se tedy u nás prosazoval zejména před rokem 1956, kdy Chruščov v tajném projevu v Moskvě zkritizoval osobnost svého předchůdce i kult osobnosti kolem něj. Ještě před upuštěním od tohoto nákladného, honosně zdobeného stylu plného odkazů na renesanci nebo antiku stihla vzniknout rozsáhlá sídliště i celá města inspirovaná urbanismem Sovětského svazu. Za příklad lze použít zmíněné průmyslové oblasti, mimo jiné část obce Horní Slavkov na Sokolovsku nebo zcela uměle vybudované město Havířov na Ostravsku.¹²

Prvky socialistického realismu se vyskytly i na prvním sériově vyráběném prefabrikovaném panelovém domě v Československu. Tím byla budova s označením G40. První dům tohoto modelu vznikl v dnešním Zlíně, tehdejší Gottwaldově, na což odkazuje písmeno G. Číslo 40 vyjadřuje počet bytů v domě. Prototyp vyrostl v roce 1953 a v následujících čtyřech letech ho následovalo zhruba 90 sériově vyrobených kusů. Oproti pozdějším panelákům se raná výstavba lišila v řadě aspektů. Koupelny například byly panelové, až později je nahradila umakartová jádra dovážená na staveniště z továren. Panelové dílce se vyráběly bez oken, která dělníci dosazovali až po dokončení hrubé stavby. U novějších soustav už bylo zvykem, že panely přicházely již s instalovanými skleněnými výplněmi.¹³

---

¹¹ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 54.

¹² SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 62-89.

¹³ Tamtéž, s. 94-96.

Vývoj panelových domů se později přesunul do hlavního města Prahy, kde rovněž vyrostly desítky domů řady G40. Prvním uceleným sídlištěm sestávajícím z těchto domů je lokalita Zelená liška v Praze 4, dnes vymezená přibližně stanicemi metra Budějovická a Pankrác.

Souběžně s rozběhem sériové výstavby: typu G40 a jeho odvozených variant G32, resp. G55 v českých zemích a typu BA na Slovensku, experimentovali architekti rovněž s monolitickými konstrukcemi.¹⁴ Experimentální stavby vznikaly mimo jiné s cílem porovnat ekonomickou a materiální náročnost monolitických budov s domy zcela montovanými. Přinášely však i další výhody, na které poukázala Eva Novotná. „Největší výhoda, jak zdůraznili i autoři, však spočívala v tom, že monolitické konstrukce se mohlo použít nezávisle na dodávkách paneláren a bez potřeby jeřábu, tedy i ve svažitých terénech. Volná vnitřní dispozice umožňovala variabilní přepažení lehkými dřevěnými příčkami s povrchem z omyvatelných, lakovaných či tapetovaných překližek. Absolutní uvolnění vnitřní dispozice bytů s flexibilní možností přepažení patří k jednomu z hlavních poznatků experimentů vůbec.“¹⁵

Novotná dále uvádí, že i přes zmíněnou vyšší flexibilitu interiérů nebo nižší cenu na jednu bytovou jednotku nakonec odpovědné orgány rozhodly ve prospěch pokračování výstavby domů z celostěnových panelů. Zároveň podtrhuje zřejmě hlavní motivaci tohoto rozhodnutí: „V archivních materiálech k výsledkům experimentů zcela chybí kritický pohled hodnotitelů nebo argumentace samotných tvůrců pokusných staveb. Srovnání ekonomických i technických ukazatelů působí nejednoznačně. Nelze z nich vyčíst, proč se ve výsledku vybraly jako „nejlepší“ celostěnové konstrukce z panelů. Nabízí se ovšem i vysvětlení, že v Sovětském svazu protežovaný panelák se v době Nikity Chrušova těšil i v ostatních satelitních zemích „socialistického tábora“ čistě politické protekci. Navíc jeho koncentrovaná výroba v plánovitě rozmístěných panelárnách nabízela jednoduché a univerzalistické řešení, ke kterým státní socialismus tíhnul. Taková výroba se z centra také lépe řídí a kontroluje.“¹⁶ Zvýhodnění panelové výstavby oproti cihlovým bytovým domům přinesla cenová regulace z roku 1962.¹⁷ Tyto skutečnosti dokazují pokračující prolínání výstavby a celkově architektury s ideologií vládnoucí strany.

---

¹⁴ Konstrukční soustava G40. LIPTÁK, Marian. *Panelaky.info* [online]. 2016 [cit. 2023-12-10]. Dostupné z: <https://panelaky.info/g40/>.

¹⁵ NOVOTNÁ, Eva. *Česká bytová výstavba 1958-1970* [online]. Praha, 2018, s. 84 [cit. 2023-12-10]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/103662>. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

¹⁶ NOVOTNÁ, Eva. *Česká bytová výstavba 1958-1970* [online]. Praha, 2018, s. 91 [cit. 2023-12-11]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/103662>. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

¹⁷ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 180.

Zhmotněním těchto rozhodnutí byla nová řada G57, která už definitivně opouští ideu socialistického realismu a zachovává jen minimum zdobných prvků. Zároveň je to první celostátní panelová soustava, která našla uplatnění ve všech 11 krajích tehdejšího Československa a prošla řadou regionálních modifikací.

3.2 Desetiletí sídlišť s lidskou tváří

Šedesátá léta dvacátého století vstoupila do českých dějin jako doba kulturního a politického uvolňování, postupného odklonu od nejhrošších totalitních praktik 50. let. Zástupci svazů architektů i politici si tudíž mohli dovolit bilancování a kritiku dosud vybudovaných lokalit. Strana dospěla koncem 50. let 20. století k názoru, že každá rodina v Československu musí mít vlastní byt a zavázala se jich do roku 1970 postavit víc než jeden milion.¹⁸ Kromě tohoto kvantitativního objemu bytů se však objevila snaha také o co nejkvalitnější životní prostředí. Projektování sídlišť v Československu v této době mířilo do své další etapy. Zatímco předchozí realizace (např. Praha-Solidarita, Praha-Zelená Liška, Bratislava-Februárového vítězství) nebo i zatím nezbudovaná sídliště (Praha-Krč, Praha-Novodvorská, Brno-Řečkovice) vznikaly jako vestavby na volných prostranstvích v rámci měst, nová sídliště již měla růst převážně na zelených lukách za dosavadními hranicemi sídel.

Architekti vnímali kritiku obyvatel, zejména tu týkající se nehostinného prostředí nových obytných čtvrtí, chybějící občanské vybavenosti nebo dispozic domů a bytů. Přáním plánovačů byla rovněž maximální personalizace bytových jednotek pro koncového uživatele, tedy nájemníka. „*Pro jazyk šedesátých let bylo vůbec příznačné, že se v něm už neužívalo lid - jak to dělal socialistický realismus -, nýbrž slovo lidé, popřípadě konkrétní lidé, a předmětem zájmu se pak stávaly potřeby lidí v jejich různorodosti.*“¹⁹ Ke slovu se začali dostávat psychologové či sociologové, kteří mapovali potřeby lidí s cílem zahrnout je v již realizovaných i teprve připravovaných projektech. V socialistickém prostředí byly novinkou také participace, kde autoři a funkcionáři poskytli občanům, budoucím obyvatelům sídlišť, možnost spolupodílet se na tvorbě svého životního prostředí. Výsledkem těchto šetření bylo přehodnocení blokové, městské zástavby kolem ulic a náměstí, která byla charakteristická pro “stará města” a navazoval na ni socialistický realismus. Architekti, nově bráni jako umělci s

---

¹⁸ Tamtéž, s. 145.

¹⁹ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 146.

právem autorsky zasáhnout, chtěli člověka přiblížit přírodě a znovu mu poskytnout venkovní prostor, kde může trávit volný čas. Nové rezidenční oblasti v 60. letech vznikaly ve snaze přizpůsobit se krajinnému rázu konkrétní lokality. Domy v kopcovitých terénech (např. Ústí nad Labem-Severní Terasa) kopírovaly vrstevnice, jinde byly vzájemně kolmo k sobě, takže mezi nimi vznikaly polouzavřené vnitrobloky se zelení, hřišti a sportovišti. Městotvorným prvkem měla, po zrušení tradičního blokového systému s ulicemi a náměstími, být lokální centra s věžovými domy. Směrem k okrajům sídliště pak architekti plánovali stavby postupně snižovat, až do rozměru řadových domků.²⁰

Důležitým právním předpisem pro humanizaci sídlišť bylo Usnesení vlády ČSSR o řešení otázek uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě z roku 1965, přezdívané čtyřprocentní zákon. „*Tento dokument ukládá investovat jedno, výjimečně až čtyři procenta z celkového rozpočtu státní stavby na trvalou uměleckou výzdobu. Součástí usnesení se stala také definice zásad spolupráce investorů, architektů a výtvarníků.*“²¹ Díky tomu se prostředí mezi domy podařilo vyplnit plastikami, mozaikami, sousošími, fontánami, ozdobnými mřížemi a dalšími dekoracemi. Převládal tou dobou populární bruselský styl, mísil se ale i s tradičnějšími a konzervativnějšími realizacemi.

V tomto duchu vzniklo brněnské sídliště Lesná, ústecká Severní Terasa, chomutovská Březenecká či pražské Dáblice a Invalidovna. Vrcholem této etapy stavebnictví mělo být utopistické město Etarea (město snů) na jih od Prahy, jehož vznik zamýšlel tým autorů v čele s Gorazdem Čelechovským mezi lety 1970 a 2000.²²

V polovině 60. let nahradily stavebnici G57 nové soustavy, těmi nejrozšířenějšími a celorepublikovými se staly typy T06B a T08B. Tyto domy už, na rozdíl od čtyř- až šestipatrových G57 narůstaly do výšky 8 až 12 pater. Výrazným evolučním prvkem je pásové členění fasád s využitím skleněných přepážek mezi jednotlivými okny. Druhá strana sekce²³ pak získala jeden až tři balkony nebo lodžie v závislosti na počtu bytů v podlaží. Důraz architekti kladli na prosvětlenost, domy proto nově měly větší okna. Tímto architekti potvrdili

---

²⁰ Tamtéž, s. 144-181.

²¹ Tamtéž, s. 171.

²² Tamtéž, s. 146.

²³ Mezi obyvateli sídlišť se pro sekci vžilo označení vchod. Jeden blok sestává minimálně ze dvou sekcí. Domy tvořené jen jednou sekcí se nazývají bodové či věžové v závislosti na počtu pater.

definitivní odklon od socialistického realismu a přesun k modernismu i návrat k idejím meziválečného funkcionalismu.²⁴

Ačkoli se autoři i odborná veřejnost v raných 60. letech vyslovovali pro odklon od typizace, unifikace a odosobnění, po roce 1959 začal do panelových domů pronikat pro pozdější výstavbu charakteristický prvek, tedy bytová jádra. Pojem bytové jádro se vžil pro prefabrikovaný komplet sanitárně hygienického zařízení, tedy koupelny, toalety a kuchyňské linky. Předpřipravená konstrukce se na stavenišť dopravila v celku z továrny a byla vmontována do připravené dispozice bytu.²⁵ Tématem se stala rovněž bytová kultura, jejímž charakteristickým zástupcem byly variabilní sektorové obývací stěny od návrhářů Halabaly nebo Jirutky v již zmíněném bruselském stylu, jenž proslul po výstavě EXPO roku 1958.²⁶ Konec pro odvážné projekty znamenal 21. srpen 1968 a po něm následující normalizace.

3.3 Desetiletí normalizace v politice, desetiletí normalizace v architektuře

Už v průběhu 60. let si strana a samosprávy uvědomovaly, že do roku 1970 nezvládnou vybudovat jeden milion bytů, k čemuž se stát zavázal kolem roku 1960. V důsledku neefektivního plánování nebyly stavební podniky schopny splnit předepsaný počet bytů. Z 540 000 jednotek zahrnutých v pětiletém plánu pro roky 1966 až 1970 vzniklo pouze 460 000. Dostatečně rychlou výstavbu brzdila zastaralost technologického vybavení paneláren i přímo na staveništích. Stát se proto v tomto období rozhodl investovat do nových přístrojů a výrobních linek ze Sovětského svazu, Německé spolkové republiky a Dánska. Díky této modernizaci mohly panelárny začít produkovat nové, variabilnější betonové stavebnice, např. evoluci typu T08B, která v Praze získala označení VVÚ-ETA a v Brně B70²⁷, nebo zcela novou, z Dánska licencovanou soustavu Larsen-Nielsen.²⁸

Invaze vojsk Varšavské smlouvy a následná ropná krize výrazně zasáhly ekonomiku Československa. Kromě znásobení počtu předaných bytů tedy projekční a stavební podniky stály před další výzvou, a to zlevnění výstavby. „*Aby se postavilo včas a kvalitně všechno, co*

---

²⁴ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 148.

²⁵ Tamtéž, s. 183.

²⁶ Tamtéž, s. 182-199.

²⁷ Tamtéž, s. 204.

²⁸ Vývoj konstrukčních soustav. LIPTÁK, Marian. *Panelaky.info* [online]. 2016 [cit. 2023-12-15]. Dostupné z: <https://panelaky.info/konstrukcni-soustavy/>.

je naplánováno, musí být investiční činnost důsledně řízena a usměrňována, určovány priority, uplatňována typizace, opakované projekty, normalizace, unifikace a další rozličná ekonomická, legislativní, administrativní a jiná opatření,“²⁹ vzkázal ministr stavebnictví ČSSR František Šrámek v roce 1977 československým architektům. O kvalitě provedení měli vládní představitelé jiné představy než architekti, čemuž svědčí například zásadní odlišnost návrhu a realizace pražského sídliště Jižní Město. Zatímco v 60. letech sázeli architekti na spřízněnost s úředníky lokálních samospráv a dařilo se jim realizovat nadstandardní technická nebo estetická řešení, po vydání tzv. poučení z krizového vývoje se situace zkomplikovala. Řada straníků nakloněných zmíněné humanizaci sídlišť a odklonu od stereotypu a unifikace byla ve funkcích nahrazena normalizačními úředníky bezvýhradně plnícími vůli strany.

Československá města po zdařilých realizacích začaly zaplavovat monobloky náhodně zasazené do polí za původní zástavbou. Stavební podniky měnily urbanistické plány na politickou objednávku, aniž by přitom vzaly v potaz původní studie a adekvátně přizpůsobily například vedení dopravní obslužnosti nebo umístění obchodních středisek. Tato benevolence se na největším pražském sídlišti dosud projevuje nevhodnou polohou stanic metra Roztyly a Opatov daleko od domů, k nimž musí místní dojet autobusem. Stanice Chodov až do výstavby obchodního domu Westfield také stála uprostřed pole. Problematické bylo i rozmístění, a hlavně opožděné dokončení zařízení občanské vybavenosti, jako jsou samoobsluhy, s potravinami, pošty nebo polikliniky. Denní realitu nejen největšího z českých sídlišť zachytila ve filmu *Panelstory* z roku 1979 režisérka Věra Chytilová. Je nutné uvést, že se tyto změny děly bez vědomí původních autorů sídlištních celků. Posledními velkými projekty, které se podařilo provést až v 70. letech, aniž by prošly procesem ekonomizace, byly zlínské Jižní Svahy nebo pražské Ďáblice. Vítězné návrhy sídlišť Jižní Město nebo Bohnice se již postavit nepodařilo.³⁰ Některé ideje z 60. let, jako jsou zasazení domů do přírody nebo gradace zástavby ve směru od periferie k centru, lze pozorovat na pražském sídlišti Modřany-sever ze 70. let, opět ale za použití nevýrazných deskových domů bez jakéhokoli odlišujícího prvku.

3.3.1 Asanace

V 60. a 70. letech 20. století velká města v Československu pohltila svá předměstí, aby získala prostor pro výstavbu nových sídlišť. Samostatné obce Horní Měcholupy, Petrovice, Letňany

---

²⁹ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 205

³⁰ Tamtéž, s. 202-219

nebo Modřany u Prahy, Bystrc u Brna, Bolevec u Plzně či Petržalka u Bratislavy se staly součástí těchto měst. V jejich katastrech převážně zemědělského charakteru tak v 70. a 80. letech vyrostla panelová předměstí zmíněných metropolí.³¹ Zemědělský charakter původních obcí v tomto kontextu zmiňuji záměrně. S masivní expanzí městské zástavby do polí totiž zásadně ubylo půdy pro produkci plodin nezbytných pro československé hospodářství. V roce 1976 proto vešla v platnost novela zákona na ochranu zemědělského půdního fondu. Ten v paragrafu 8, odstavci 2., říká, že: „*návrhy územních plánů velkých územních celků, sídelních útvarů a zón musí být již v období zpracování předběžných návrhů projednány s orgány státního hospodářského řízení zemědělství a s orgány ochrany zemědělského půdního fondu a před schválením opatřeny souhlasem orgánu ochrany zemědělského půdního fondu; na udělení tohoto souhlasu se nevztahují obecné předpisy o správním řízení.*“³² Následující odstavec dodává, že územní rozhodnutí nelze udělit bez souhlasu příslušného orgánu ochrany. Alespoň formálně se tedy státu komplikuje cesta k získávání stavebních lokalit pro nové obytné zóny.

Komunistická strana však nadále potřebovala lokality pro výstavbu bytů a rozhodla se přistoupit k vysídlování obyvatel a následné rekultivaci starých obytných čtvrtí. Tento jev zvaný asanace spočíval v demolici původních, převážně tzv. pavlačových domů z 19. století, relokací jejich obyvatel na sídliště za městy a následném vybudování dalšího sídliště v místě původní zástavby. Hlavní záminkou pro tento postup bylo zvýšení životního standardu obyvatel, jelikož obyvatelé staré zástavby měli problémy s vytápěním, vzhledem k dispozici domů často výhled jen na jednu stranu, tudíž nedostatek denního světla. Dalším ospravedlněním těchto destrukcí byla údajně nevyhovující hygienická situace. Důvodem bylo mnohdy sdílené sociální zařízení pro vícero bytů.

K asanacím plánovalo vedení země přistupovat citlivě, po vzoru měst zničených bombardováním druhé světové války v západní Evropě. Stejně jako výstavba sídlišť na zelené louce však i tyto projekty prošly dodatečnou ekonomizací a jediným zdařilým, i když nikoli výtečným, příkladem rekultivace městského centra se stala Mladá Boleslav. Ve zbylých případech pak docházelo k narušení historického rázu, zpřetrhání tradičních vazeb ve městě,

---

³¹ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 232-243

³² Zákon č. 75/1976 Sb. *Zákony pro lidi* [online]. 2023 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1976-75>

záměrnému narušování panoramatu věžovými domy, které přerůstaly dosud dominantní kostelní věže. Panelové domy v 70. letech pronikly do historických center, příkladem může být Beroun, kde věžáky a dlouhé deskové domy sousedí se středověkou Plzeňskou bránou. Podobným procesem prošly v menší či větší míře i obce připojené ke krajským městům zmíněné počátkem této kapitoly. Horní Měcholupy přišly o historickou náves, Modřany o řadu statků a další exempláře selské výstavby, Petržalka o rybářskou osadu. Stejný osud potkal shodou náhod dvě Komenského náměstí, a to v Praze-Žižkově a Litomyšli. Blokovou zástavbu zde nahradily panelové domy, jedinou ponechanou budovou byly v obou případech školy. Ty se podařilo zachránit až díky občanským protestům na konci 80. let.

Lidé vystěhovaní z asanovaných oblastí byli přemísťováni na nová sídliště, v případě zmiňovaného Žižkova například na Jižní Město. Kvůli těmto přesunům však paradoxně brzdila výstavba bytů, respektive se nadále navyšovalo potřebné množství. Jednotky, které by obsadily potřebné rodiny, například mladé páry s dětmi, tak komunisti museli vyčlenit pro lidi ze zbořených oblastí v centrech měst.³³ Dalším nezanedbatelným faktorem je vliv na psychiku vystěhovaných obyvatel, zejména pak seniorů, kteří se ze známého prostředí po desetiletích ocitli ve sterilních, repetitivních a nezabydlených sídlištích. Toho si všimli autoři publikace *Lidé a sídliště* v roce 1985, když řekli, že „v některých starších čtvrtích, zejména s převahou dělnického obyvatelstva, existují intenzivní vztahy mezi sousedy, které se v důsledku stěhování domácností z území přestaveb často naruší.“³⁴ Starším lidem, jak autoři důchodce nazývali, také mohlo uškodit odloučení od rodin, na jejichž pomoci byli závislí a jež se nepodařilo umístit na stejná sídliště jako seniory. Obvodní podniky bytového hospodářství tehdy zaznamenaly snahu některých starších lidí dostat se do oblastí blíže původního bydliště, a to jak do staré zástavby, kde bylo možné bydlet za menší náklady, tak do paneláků, které nahradily jejich bývalá obydlí. Sociologové tuto cestu dokonce podporovali, mluvíce o umístění lidí zpět do nové zástavby na starém místě. Většina však zůstala v nových bytech mimo původní bydliště.

3.4 Desetiletí návratu k ideji města

Poslední desetiletí totalitního režimu v Československu se neslo v duchu pomalu, ale jistě selhávající společenské smlouvy, kterou uzavřeli Češi a Slováci se státem v době politické

---

³³ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 232-243

³⁴ MUSIL, Jiří. *Lidé a sídliště* [online]. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1985 [cit. 2023-12-25], s. 209 Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:1319ac50-2d0a-11e4-8f64-005056827e52?page=uuid:3ccd6a60-40b9-11e4-bdb5-005056825209>

normalizace. Kromě výpadků dodávek základních komodit se problémy centrálně plánovaného hospodářství projeví i ve státní bytové politice. Nabídka bytů nerefletovala poptávku, která v důsledku Husákovy propopulační politiky strmě rostla, a nefunkčnost dodavatelského řetězce například působila i v oblasti telekomunikací. Státisíce domácností na nových sídlištích ne zřídka čekaly na připojení k lince déle než 5 let, v extrémních případech i 15 roků.³⁵ Zároveň s těmito selháními systému se ve společnosti objevily pojmy perestrojka a glasnosť přicházející po nástupu Michaila Gorbačova do čela Svazu sovětských socialistických republik.

V této atmosféře si politici i architekti začínají být vědomi chyb, kterých se dopustili v dobách masifikace výstavby. Tyto výtky si nyní dovolují vyslovit. Stejně jako v 60. letech při pokusu o nové pojetí sídliště, byli ale i o dvě dekády později architekti limitováni zbytnělostí socialistického plánování a statem quo ve výrobních podnicích. Rovněž někteří zpochybnili popření tradičního modelu města s rušnými ulicemi a intimními zákoutími, jehož se dopustili urbanisté v druhé polovině 60. let. Novým městům podle odborné veřejnosti scházely signifikantní orientační body, kterými byly v tradičních městech kostely, věže, kašny nebo domovní znamení. Dalším chybějícím aspektem byla pravidelná uliční síť, kterou nahradila spleť náhodně vedoucích cest mezi domy.

Politici, včetně prezidenta republiky Gustáva Husáka, vnímali kritiku ze strany obyvatelstva upozorňující na fádnot celých panelových výstavby. I přes výjimky vynucené zejména aktivistickými architekty (Loos, Oberstein aj.) tvořily většinu produkce domy z jednobarevných šedých panelů. Jedině autorům zlínských Jižních Svahů se v této době podařilo prosadit atypické fasády z cihlových pásek navazující na původní Baťovské domky.³⁶ V reakci na tuto kritiku architektonické kanceláře, do nichž nastupovali mladí architekti, přepracovaly koncepce sídlišť budovaných v 80. letech. Tyto úpravy nejspíš nejlépe ilustruje sídliště Brno-Vinohrady, kde sice stále chybí bloková zástavba, ale domy jsou rozmístěny do promyšlené sítě pěších a motoristických cest. Mezi budovy sochaři rozmístili skulptury sloužící jako orientační body. Novým prvkem je užití panelů z barevného betonu. Prvky takzvané postmoderny, která se na západě prosazovala v 70. letech a do našeho prostředí pronikly

---

³⁵ Na telefon se čekalo i 15 let. *Euro.cz* [online]. 2008 [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/clanky/na-telefon-se-cekalo-i-15-let-888404/>

³⁶ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Eva NOVOTNÁ a Karolína JIRKALOVÁ. *Paneláci I: padesát sídlišť v českých zemích*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2016, 463 s. ISBN 978-80-7101-161-3, s. 393.

s přibližně desetiletým zpožděním, se objevují také na nejnovějších pražských sídlišťích Jihozápadní Město a Nový Barrandov. V případě Stodůlek se autoři rozhodli vytvořit uzavřené bloky pomocí tzv. rondelů, kdy typizované bloky VVÚ-ETA poskládali vždy do dvou protilehlých půlkruhů. Na Velké Ohradě a Barrandově z konce 80. let se architekti přiklání k tradičním uzavřeným blokům, které jejich předchůdci v 60. letech odmítli pro zastaralost a stísněnost. Přes řadu experimentů a nových pojetí města můžeme pozorovat návrat k tradičnímu urbanismu, který předchůdci architektů o několik dekad dříve zavrhlí.³⁷

3.5 Po pádu komunistického režimu

S pádem totalitního režimu v Československu a koncem centrálního plánování stát opustil i ideu jednotné bytové politiky. Zajištění živobytí ze státu přešlo zpět na občana. S tímto krokem souvisí i ukončení výstavby panelových sídlišť po celé zemi.³⁸ Nedokončené domy, například v Praze-Nových Butovicích ale byly po krátké přestávce nakonec zkompletovány a předány k užívání. Na Slovensku je asi nejznámějším případem nedokončený blok domů v Michalovcích v Košickém kraji, který dělníci v 90. letech zcela opustili a postupně ho dokončují od prvního desetiletí 21. století. Zatím poslední blok byl dokončen v roce 2023.³⁹ Vývoj sídlišť se sametovou revolucí nezastavil. Pominu-li skutečnost, že projekční ústavy již měly připravené nové konstrukční soustavy paneláků pro 90. léta 20. století i 00. léta 21. století, musím zmínit další fenomény, které se sídlišť dotkly.

Snahou developerů bývá zahuštění původních sídlišť novostavbami. Autoři publikace *Paneláci 2* v tomto případě dělají rozdíl mezi zahušťováním urbanisticky propracovaných sídlišť z 60. let, kde spatřují jistou problematičnost, a sídlišť ze 70. let, kterým naopak může vyplnění obrovských nevyužitých ploch prospět.

Byty v sídlišťích přibývaly i formou takzvaných humanizací. V Praze jich nejvíce vzniklo na sídlišťi v Letňanech, v Brně nejspíše v Juliánově. Spočívaly zejména v přístavění podlaží, většinou v jiném architektonickém stylu a s jinou než plochou střechou.

---

³⁷ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 252-301

³⁸ Tamtéž, s. 304

³⁹ Nedokončený panelák. LIPTÁK, Marian. *Panelaky.info* [online]. 2017 [cit. 2023-12-29]. Dostupné z: <https://panelaky.info/nedokoncenypanelak/>

S cílem ušetřit a snad odlišit monotónní dům od zbytku sídliště přistoupili vlastníci domů k zateplování. V 90. letech stát a samosprávy přistoupily k privatizaci bytového fondu, byty skončily v soukromém vlastnictví nebo bytových družstvech, a tak i rozhodování o vzhledu domu přešlo na soukromníky. Jednobarevné betonové hradby tak nahrazuje přesný opak, nekoordinovaná změť barev, kdy i v rámci jednoho bloku vzniká několik barevných řešení, často s nízkou estetickou kvalitou.⁴⁰ Za zmínku v tomto případě stojí městská část Brno-Nový Lískovec, která bytový fond nerozprodala a pro rekonstrukci vlastních domů vytvořila citlivý manuál respektující původní vyznění sídliště.⁴¹

4 Odraz panelových domů v kultuře

Československá televize i filmaři za čtyři desetiletí výstavby panelových domů zpracovali nepřeborné množství materiálu. Ve zpravodajském vysílání byly běžné reportáže z výstavby jednotlivých sídlišť⁴², z následných zvelebovacích akcí a později, s uvolněním politické atmosféry, i kritiku kvality provedení.⁴³

4.1 Dobová díla

Seriál *Dnes v jednom domě* z roku 1980 je ukázkou procesu stěhování různých rodin do nového paneláku na fiktivním sídlišti Sojčí vrch (ve skutečnosti Praha-Lhotka.) První epizoda pojednává o budoucích obyvatelích postupně přijíždějících na obhlídky rostoucího domu. Autoři ukázali i surové prostředí nedokončené čtvrti, ale spíše než kriticky na nedodělky nahlíží jako na nutné zlo, které po zhotovení projektu pomine. Divák může sledovat fenomén popsany i v publikacích, s nimiž jsem pracoval, a to tvorbu nových sociálních vazeb v rámci zcela nového domu bez *genia loci*. Zmíněno je i nechtěné stěhování staršího páru z centra Prahy na periferii.

Oproti *Dnes v jednom domě* mnohem propagandističtější vyznívající seriál *Muž na radnici* z roku 1976 pracuje zejména s motivem asanace fiktivního města. Vznikal ale na kulisách

---

⁴⁰ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, s. 301-314

⁴¹ HRONOVÁ, Zuzana. Panelové sídliště v Brně změnila v přírodní park. Novému Lískovci vládne už 18 let. *Aktuálně.cz* [online]. 2020 [cit. 2023-12-29]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/jana-drapalova-rozhovor/r~967e264ed7d511ea80e60cc47ab5f122/>

⁴² např.: Paneláková kultura: Sídlíště Lhotka-Libuš. *Česká televize* [online]. [cit. 2023-12-29]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/216411058210006/cast/451079/>

⁴³ např.: <https://www.facebook.com/hbhistoryhb/videos/1007844413647492>

reálně asanovaného středočeského Berouna. Autoři v čele se scénáristou seriálu Sanitka Jaroslavem Dietlem v několika epizodách popsali příchod politicky uvědomělého muže do čela Městského národního výboru (MNV) a jeho rozhodnutí o nevyhnutelnosti asanace staré, nevyhovující zástavby. Motivem přesvědčujícím diváka o pokrokovosti tohoto řešení byl mladý architekt, který i nejprve váhajícího předsedu MNV přesvědčil, aby zboření starého města odsouhlasil. Předsedova žena umírající poté, co na ni ze starého domu spadl okap, rovněž působí na divákovy emoce a nutí ho sympatizovat s ideou přestavby.

Dvojice filmových komedií Zítřka to roztočíme drahoušku a Co je doma, to se počítá, pánové, nepracuje s panelovým domem jako centrálním motivem, ale humorně karikuje život v něm. Sousedící rodiny Bartáčkových a Novákových žijící v neustálém sváru se například přes zeď odposlouchávají. Oba filmy zobrazují vzájemné narušování soukromí zneprátených rodin, což bylo zejména před rekonstrukcemi paneláků typické. V části příběhu se manželé Bartáčkoví snaží obelhat svou domnělou tetičku a obrátit ji o peníze. Překážkou jejich plánu je však život v panelovém domě, jenž tehdy chudobu rozhodně neznamenal.

Komedie s dokumentárními prvky Panelstory aneb Jak se rodí sídliště režisérky Věry Chytilové zobrazuje život na rozestavěném sídlišti Praha-Jižní Město a zároveň kritizuje nefungující mechanismy v normalizačním Československu. Film nepokrytě ukazuje nízkou kvalitu tehdejší výstavby i nedokončené a dnešní optikou neobyvatelné prostředí tohoto největšího českého sídliště.

4.2 Současná díla

Získání panelákového bytu bylo jedním z ústředních motivů první řady českého retroseriálu Vyprávěj. Scénáristé v seriálu ukázali složitou bytovou situaci na přelomu 60. a 70. let. Rodina Dvořáková se musela spolehnout na známosti mezi funkcionáři z KSČ, jinak by na byt zřejmě nedosáhla. Motivem příběhu je i nespolehlivost a zkorumpovanost Okresního podniku bytového hospodářství (OPBH), kvůli němuž musela Eva Dvořáková čekat několik měsíců na opravu přívodu vody k pračce, schůze domovního výboru či touha mladší generace tento dům opustit. Někdejší podvody se státními byty ztvárnila postava Ivety Hájkové, která bydlela v přepronajatém bytě.

Slovenské televize vsadily na motiv paneláku hlavně v situačních komediích, když v prvním a druhém desetiletí 21. století natočily seriály *Susedia* a *Panelák*.

5 Podcast

5.1 Vymezení pojmu podcast

Podcast je relativně novou multimediální formou určenou k poslechu z počítače, mobilního telefonu a dalších zařízení s připojením k internetu. Za léta vývoje vznikla škála žánrů a podob, které může podcast mít. Funguje na principu on demand (angl. na vyžádání.) To znamená, že si ho každý jeden posluchač přehraje v okamžiku, kdy mu přijde vhod. Tím se liší od tradičního rozhlasového vysílání, které funguje na lineárním principu. Ten spočívá v tom, že vysílatel obsah šíří směrem k posluchači živě, nutí ho v určený čas být u přijímače.⁴⁴

5.2 Vývoj podcastingu

Předchůdcové podcastů na trh vstoupili v okamžiku nástupu přenosných MP3 přehrávačů na přelomu 20. a 21. století. Tyto přístroje poprvé umožnily poslech hudby, aniž by musel člověk kupovat a přenášet fyzické nosiče zvuku. Nově si ji posluchač stáhl z internetu. Právě s jeho rozvojem se začaly šířit i webové deníky, později souhrnně nazvané jako blogy. Jejich autoři se stali průkopníky podcastingu, když na své blogy začali umisťovat i audionahrávky.

Samotný pojem podcast vznikl spojením slova iPod (MP3 přehrávač vyráběný firmou Apple) a broadcast (angl. vysílat.) Objevil se počátkem 21. století. Markéta Svobodová uvádí, že vůbec poprvé to bylo v článku na stránkách britského *The Guardianu* v únoru 2004⁴⁵. Jeho autor Ben Hammersley ho označuje za jeden z potenciálních nástrojů amatérského rádia. V textu⁴⁶ cituje někdejšího novináře *The New York Times* a amerického veřejného rádia NPR Cristophera

---

⁴⁴ JAFFE, Morgan. *The SAGE International Encyclopedia of Mass Media and Society* [online]. 1. SAGE, 2020 [cit. 2024-04-11], s. 1365. ISBN 9781483375526. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/the-sage-encyclopedia-of-mass-media-and-society/i13140.xml>.

⁴⁵ SVOBODOVÁ, Markéta. *Podcasting jako fenomén nových médií a jeho současný stav v České republice* [online]. Praha, 2019 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104949/120322986.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.

⁴⁶ HAMMERSLEY, Ben. Audible revolution. In: *The Guardian* [online]. 2004 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/media/2004/feb/12/broadcasting.digitalmedia>

Lydona, který řekl, že „kdokoli může být vydavatelem i vysílatelem.“ Přičítá to dostupnosti a nenákladnosti technologií.

Hammersley dodává, jím zvané „stahovatelné rádio“ má oproti klasickému vysílání několik výhod. Jmenuje například fakt, že internetové rádio neboli podcast, nepodléhá žádným regulacím. A to jak právním, tak ryze praktickým. Zmiňuje například stopážovou svobodu, která je v rozhlasě dodnes nemyslitelná. Tradiční rádia totiž pracují s přesným harmonogramem vysílání. Teze o stoprocentní volnosti později přestává platit, například vzhledem k tomu, že podcasty začínají vydávat i veřejnoprávní média či jakákoli jiná s vlastním profesním kodexem.

5.3 Dostupnost podcastů

Původním prostorem pro šíření podcastů byly RSS kanály. Do nich autoři odesílají odkazy na nové epizody svých pořadů. Tento dnes už řídce využívaný způsob spočívá v tom, že takzvané RSS čtečky (zpravidla moduly webových prohlížečů) shromažďují odkazy z jednotlivých kanálů a posluchač má ucelený přehled o nejnovějších dílech. Ty se mu pak, zvolí-li si tuto možnost, samovolně stáhnou do paměti zařízení. Podle Markéty Svobodové⁴⁷ znamenal příchod služeb RSS v roce 1999 zásadní zlepšení pro uživatele internetu, protože „předtím, než byla tato technologie dostupná, bylo nutné jednotlivě navštěvovat weby, o jejichž obsah měl člověk zájem a kontrolovat, zda se zde objevil nějaký nový příspěvek či nikoli.“

Průlomem pro tvůrce byl rok 2005, kdy společnost Apple přišla s novou verzí aplikace iTunes, která měla integrovanou RSS čtečku a automaticky nové epizody odebíraných podcastů stahovala do knihovny zařízení. Šlo tak o předchůdkyni dnešních streamovacích platforem, jako například Apple Podcasts, Spotify nebo Google Podcasts.

Jejich snadná dostupnost a nenákladnost je atraktivní pro obě strany, tedy vydavatele i posluchače. Proto se postupně dostaly i do nabídky vydavatelských domů zaměřených na jinou formu médií, například televizí nebo novinových webů. Podle výzkumníků z Reuters Institute

---

⁴⁷ SVOBODOVÁ, Markéta. *Podcasting jako fenomén nových médií a jeho současný stav v České republice* [online]. Praha, 2019 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104949/120322986.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.

„tvůrci investují do podcastů, protože stojí relativně málo peněz, pomáhají budovat blízký vztah mezi nimi a recipienty a dobře přitahují mladší publikum.“ To dokazuje i výzkum institutu, podle kterého si podcast alespoň jednou měsíčně přehraje 56 % lidí ve věku 18-24 let. Tyto hodnoty s rostoucím věkem dotazovaných klesají. V kategorii 35-44 je to 41 %, v kategorii 55+ pak 19 %.

5.4 Vztah podcastingu a rádia

V současnosti je trendem propojovat tradiční rozhlasové vysílání šířené po vlnách nebo formou DAB s podcastovou tvorbou. Na příkladu veřejnoprávního Českého rozhlasu lze pozorovat obousměrné překlápění těchto dvou formátů. Směrem z webu do éteru se dostává například zpravodajsko-publicistický podcast Vinohradská 12, který vychází v brzkých ranních hodinách a tentýž den večer ho vysílá stanice ČRo Plus. Opačným směrem, tedy z éteru na web se pak dostávají například pořady Host Lucie Výborné, Názory a komentáře nebo Blízká setkání⁴⁸. Eliška Balcárková si ve své práci⁴⁹ všímá nuance mezi těmito dvěma formáty. Od klasického vysílání posluchači očekávají svižnost, stručnost a maximální srozumitelnost. Poslouchají ho často jako kulisu při jiné činnosti. Naopak podcasty jsou formátem náročnějším, určeným pro aktivnější posluchače. Ti ho musí sami vyhledat a cíleně pustit. Nabízí jim komplexnější příběh tvořený logicky uspořádaným vyprávěním.

5.5 Dělení podcastů

Žádná oficiální pravidla pro dělení podcastů pravděpodobně neexistují. Nejjednodušší je jejich kategorizace podle tématu. Aplikace Apple Podcasts⁵⁰ nabízí například kategorie Historie, Komedie, Zdraví a fitness, Zprávy nebo Sporty. Obdobné rozdělení mají i ostatní streamovací služby nebo weby jako ceskepodcasty.cz.

Důležitým kritériem pro dělení jsou způsoby dramaturgie pořadu. Mimo jiné můžeme mluvit o rozhovorovém neboli interview podcastu, kdy se za mikrofonem moderátor, případně moderátoři a obvykle jeden host. Hosté se s každou epizodou mění a cílem moderátora je získat

---

⁴⁸ ČESKÝ ROZHLAS. *Můj Rozhlas* [online]. 2024 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://www.mujirozhlas.cz/>

⁴⁹ BALCÁRKOVÁ, Eliška. *Vliv osobnosti moderátora na zpravodajský podcast Vinohradská 12* [online]. Praha, 2023 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/182582/120444112.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.

⁵⁰ Apple Podcasts [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.apple.com/apple-podcasts/>

co největší množství nových informací. Podle autorky tohoto rozdělení, australské podcasterky Rachel Corbett⁵¹ rovněž tato podoba podcastu nabízí prostor pro názorovou pluralitu a snímá z autora část odpovědnosti za obsah, který spoluvytváří respondent svými vyjádřeními.

Podobným formátem je panelový podcast, kde moderátor zve do studia víc hostů, většinou s odborným zaměřením. Oproti interview, které se může týkat i lifestyleových nebo uměleckých témat, bývá panelový podcast zaměřený zpravidla na aktuální zpravodajská témata.

Naproti tomu takzvaný solo podcast vytváří pouze jedna osoba. Přínosem tohoto postupu je potenciál vzniku užšího pouta mezi producentem a publikem. Rovněž přináší svobodu ve volbě témat a nehrozí názorový rozkol, jako v případě prvně jmenovaného interview podcastu.

Na solo podcast navazuje konverzační podcast, kde tvůrci rovněž nesází na rozhovor s hostem, nýbrž na dialog mezi dvěma moderátory. Může jít o reakce na televizní či knižní díla nebo tvorbu jiných autorů. Často si moderátoři povídají o předem určeném tématu.

Téma podcastů, zejména těch publicistických, pak podle Corbett lze dělit na takzvaná non-fiction a fiction. První jmenované zastřešuje například v Česku oblíbené true crime podcasty, jako jsou Opravdové zločiny, nebo podcasty historické, například Přepište dějiny. Naproti tomu fiction podcasty jsou dnes obdobou audioknih. Speaker v nich čte smyšlené příběhy, ať už vlastní, nebo od jiných autorů.

6 Rozhlasový rozhovor

6.1 Historie rozhlasového rozhovoru

Žánr rozhlasového rozhovoru u nás začal vznikat krátce po spuštění rádiového vysílání v Československu. Spolu s přenosy z divadel nebo sportovních utkání tvořily rozhovory neboli interview stálou část vysílacího schématu. Pravidelně začal rozhlas přenášet 18. května 1923

---

⁵¹ CORBETT, Rachel. What are the different types of podcast? In: *Rachel Corbett* [online]. 2016 [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://rachelcorbett.com.au/blog/podcast-types/>

ještě jako soukromá společnost Radiojournal.⁵² Po částečném zestátnění rozhlasu v roce 1925 a zjednodušení podmínek pro přijímání signálu popularita rádia v Československu rostla. Z několika desítek koncesionářů v roce 1923 se do roku 1938 stal jeden milion domácností s přijímačem.⁵³

Po druhé světové válce se radia stala dostupným spotřebním zbožím a v roce 1957 bylo v Československu kolem 3 milionů předplatitelů. To znamená, že minimálně jedno rádio bylo v každé domácnosti.⁵⁴ Ve stejné době však vznikla rozhlasu konkurence v podobě televize, která byla v prvních letech součástí Československého rozhlasu a postupně ho připravila o množství posluchačů i tvůrců. Rozhlas tedy počátkem 60. let musel přijít s novými formáty a tvůrčími postupy, které lépe pracovaly se specifiky tohoto média. Jedním z prostředků, jak recipienta zaujmout, se stal dialog, který je pro člověka uchopitelný snáz než do té doby převažující monology. Společenská atmosféra přála programům osvětovým, sázejícím na kontakt s publikem. Vznikl mimo jiné posluchačsky oblíbený pořad Mikrofórum, který dnešní Český rozhlas pod názvem Noční Mikrofórum vysílá do současnosti. Za své vzaly tyto snahy po srpnové okupaci v roce 1968.⁵⁵

V době následující politické normalizace se opět rozhlas stal propagandistickým médiem Komunistické strany Československa. Nejen rozhlasový rozhovor znovu získal v Československu a později Česku na popularitě po převratu v roce 1989 a s ním spojeným rozvojem duálního systému médií u nás.⁵⁶

6.2 Současnost rozhlasového rozhovoru

V současném programovém schématu veřejnoprávního Českého rozhlasu je rozhovor jedním z nejčastěji používaných žánrů. Pro posluchače je interview oživením, ubírá na pocitu jednosměrnosti. Na rozdíl od televizního nebo psaného rozhovoru je nutné brát v potaz, že

---

⁵² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0553-3, s. 183.

⁵³ Tamtéž, s. 185.

⁵⁴ Tamtéž, s. 313.

⁵⁵ HALADA, Jan a Osvaldová BARBORA, ed. *Slovník žurnalistiky*. 5. vydání. Nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5592-5, s. 227

⁵⁶ OSVALDOVÁ, Barbora, Radim KOPÁČ a Alice TEJKALOVÁ (eds.), 2009. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1618-6, s. 69.

rozhlas nemá k dispozici obraz. O to více musí novinář klást důraz na hlasový projev a jeho dynamičnost.⁵⁷

6.3 Druhy rozhlasového rozhovoru

Český rozhlas vysílá rozhovory téměř nepřetržitě. Zpravodajské interview je k poslechu především na stanicích Český rozhlas Radiožurnál a Plus. Tyto krátké rozhovory na jedno téma, zpravidla mezi moderátorem a redaktorem či reportérem, tvoří část proudového vysílání mezi zprávami vysílanými každých 15 až 30 minut. Tyto rozhovory jsou předem připravené a obě strany vědí, co od sebe očekávat. Stopážově se pohybují od dvou a půl do čtyř a půl minuty.

Naproti tomu takzvané zpravodajské RSM neboli rozhovor s moderátorem, které ČRo rovněž hojně využívá, spočívá v rozhovoru moderátora s hostem mimo struktury ČRo. Připravuje se buď přímo ze studia, kde se sejde host s moderátorem, anebo přes telefon, případně kodek či videohovor.

Publicistická interview s odborníky, komentátory a politiky zařazuje ČRo několikrát denně, například po zprávách v poledne. Jejich cílem je posluchači zprostředkovat background, který se nevejde do zpravodajství. Po jejich boku stojí rozhovory rozborové a komentující.

Interview portrétní přibližují recipientům veřejně známé osoby, tedy herce, zpěváky či spisovatele nebo lidi vynikající ve svém oboru, například vědce, lékaře nebo historiky. Portrétní rozhovory kromě dříve zmíněných stanic vysílá také Český rozhlas Dvojka v pořadu Blízká setkání. Posluchačsky oblíbený je rovněž Host Lucie Výborné, případně Host Radiožurnálu.⁵⁸

---

⁵⁷ HALADA, Jan a Osvaldová BARBORA, ed. Slovník žurnalistiky. 5. vydání. Nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5592-5, s. 119

⁵⁸ Tamtéž, s. 119-120

7 Metodologická část

Téma panelové výstavby a bydlení jsem se rozhodl zpracovat formou podcastu pro možnost problematiku rozdělit do kratších, různě zaměřených epizod. Důležitým vlivem pro tuto volbu byly reakce mého okolí na téma této bakalářské práce. Potenciální posluchači, moji vrstevníci, často kladli otázku, proč by se vůbec měli o paneláky zajímat. Podcast je mezi nimi velmi populárním formátem, zřejmě díky kratší stopáži oproti dokumentu, a rovněž pocitu neformálnosti, která je pro řadu podcastů charakteristická.

V podcastu jsem chtěl nabídnout historické, mnohým známé, pozadí panelových domů, a zároveň přijít s novými, neznámými informacemi. Před nahráváním epizod jsem studoval jak technologické, tak historické informace o těchto domech a respondentů se ptal na věci, které mě samotného nejvíce překvapily, a to ve víře, že překvapí i posluchače. Abych téma panelových domů navázal na svůj obor, proložil jsem první dvě epizody ukázkami z televizních archivů, které se vztahují k jejich obsahu. Třetí epizoda je pojatá reportážně. Zde jsem médiím věnoval prostor v otázkách ohledně jejich přístupu k problematice sociálně vyloučených oblastí.

7.1 Výběr respondentů

Výběru respondentů předcházelo stanovení tří témat, kterým jsem se chtěl v jednotlivých epizodách podcastu věnovat. Těmi jsou: historie výstavby paneláků a její problematické aspekty, technologie výstavby paneláků a závěrem existence sociálně vyloučených oblastí na panelových sídlištích. Pro každý z okruhů jsem se rozhodl zvolit jinak profesně zaměřeného člověka, pokud možno s blízkým vztahem k němu. Mým záměrem bylo vybrat urbanistu či architekta, stavaře a kontaktního pracovníka z vyloučených lokalit či tamního komunálního politika.

Pro první epizodu podcastu jsem oslovil historičku architektury Martinu Koukalovou, pracovníci pražského Institutu plánování a rozvoje, která vydala řadu odborných publikací o panelových domech a podílela se i na tvorbě knih Paneláci 1 a 2, ze kterých jsem čerpal při psaní teoretické části práce i přípravě podkladů pro praktickou část. Martina Koukalová se rovněž věnuje tématu asanací, jakožto jednomu z eticky sporných aspektů z doby výstavby paneláků. Toto téma je podle mého názoru málo komunikováno a bylo pro mě důležité ho

v mém podcastu zmínit. Kritický, ale objektivní přístup Marty Koukalové k výstavbě paneláků a zaměření na tento druh domů mě přesvědčily k upřednostnění její osoby před jinými zvažovanými respondenty, mj. Adamem Gebrianem.

Respondent z druhé epizody podcastu, Marian Lipták, je zakladatelem a správcem výše citované internetové encyklopedie Panelaky.info a Facebookové skupiny „Paneláky.info – ULTRAS.“ kde se sdružují fanoušci panelových domů, sdílí zde aktuální i historické fotografie a vyměňují si zkušenosti. Já sám jsem členem této skupiny od začátku její existence. Původním záměrem bylo věnovat tento díl výhradně technické stránce paneláků, ale právě zkušenosti s komunitou Panelákových Ultras mě přimělo k rozšíření tématu i o tuto netradiční fanouškovskou základnu.

Při přípravě třetího dílu jsem nejprve oslovil e-mailem několik lidskoprávních a kulturních organizací působících ve vyloučených lokalitách v Ústeckém kraji. Cítil jsem především na sídliště Chanov v Mostě. Neobdržel jsem ale žádnou odpověď. Proto jsem přehodnotil výběr lokality a kontaktoval terénní pracovníci Člověka v tísní Marii Filkovou, která působí na sídlišti Mojžíř v Ústí nad Labem. Tato lokalita se dostala do povědomí, když ji magistrát města loni odpojil od přímé trolejbusové linky do centra Ústí. Místní také zaznamenali zvýšený zájem o oblast ze strany médií poté, co se jedna z restaurací rozhodla nedovážet do Mojžíře jídlo. Právě chování médií v souvislosti s touto kauzou mě motivovalo místo navštívit a spojit tak téma panelové výstavby s mým studijním i profesním zaměřením. Na rozdíl od předchozích epizod jsem vůbec nevěděl, co se mi podaří nahrát, protože v historii i technologii panelových domů se orientuji a přišel jsem na respondenty lépe připravený.

7.2 Nahrávání podcastu

První díl vedený jako klasický rozhovor s historičkou Martinou Koukalovou jsem nahrál v Rozhlasové a televizní laboratoři IKSŽ v Praze-Jinonicích. Protože jde o dialog bez jakýchkoli reportážních prvků, přišlo mi nejvhodnější sejít se v klidném prostředí bez nežádoucích ruchů. Rozhovor jsem vedl chronologicky, první otázky se týkaly počátků výstavby a postupně jsme se dostali do současnosti. V postprodukci jsem ale sled otázek a odpovědí částečně upravil, mimo jiné v zájmu zestručnění celého rozhovoru. V nesestříhané verzi měl více než hodinu. Žádná z úprav neměla změnit celkové vyznění výpovědi respondentky.

Setkání s Marianem Liptákem jsme naplánovali na ostravském sídlišti Hrabůvka, které se vyznačuje vysokou koncentrací nevhodně opravených panelových domů, o nichž v této epizodě mluvíme. Díl jsem nahrával jako druhý v pořadí, tedy po setkání s M. Koukalovou. Díky tomu jsem mohl přizpůsobit scénář tak, aby se obsah neduplikoval, ačkoli jsou si díly tematicky blízké. Chtěl jsem ale, aby mimo nových informací přinášel i doplnění toho, o čem jsme se bavili s předchozí respondentkou. Otázky jsem proto tvořil tak, aby byly posluchači pojmy v nich už povědomé. Pro tento rozhovor jsem se snažil psát otázky s minimem odborných termínů, kterým by nemusel posluchač porozumět. Na rozdíl od prvního, který se opíral i o časovou osu našich dějin, zde nemusí mít všichni potřebný přehled. Náš rozhovor jsem natočil na svůj vlastní diktafon Zoom H2n.

Stejnou techniku nahrávání jsem zvolil i v případě třetího rozhovoru s Marií Filkovou. V Ústí nad Labem jsme nahrávali v centru terénních pracovníků Člověka v tísni. Sídlí v panelovém bytě, čemuž odpovídají i akustické vlastnosti místa natáčení a výsledná kvalita nahrávky. Chtěl jsem ale nahrávat právě tam, aby posluchač měl šanci po sluchu odhadnout, v jakém prostoru sedíme. Začátek a konec tohoto dílu vznikal v exteriérech, v pozadí jsou proto slyšet ruchy. Snažil jsem se k rozhovoru oslovit i některé z místních, ale nikdo nebyl ochotný na mikrofon mluvit, zřejmě i kvůli špatným zkušenostem s médii, o kterých s M. Filkovou mluvíme.

7.3 Postprodukce

K úpravě a střihu nahraného materiálu jsem používal počítačového programu Reaper. Do výpovědí respondentů jsem se snažil zasahovat minimálně pro zachování autenticity jejich projevu. Redukoval jsem pouze výplňová slova a hesitační zvuky. V případě Marty Koukalové jsem ale kvůli charakteru její řeči zasahoval méně, protože by výsledná podoba nezněla hezky.

Podcasty jsem nahrál do programu GoodTape, který využívá AI a zvládne vygenerovat přepis audio souboru. Technologie ale zatím není bezchybná, proto jsem do výsledku zasáhl a upravil ho podle skutečnosti. Největší problém měl software s druhou epizodou z důvodu respondentova silného dialektu.

8 Závěr

V teoretické i praktické části této práce jsem se věnoval fenoménu panelového bydlení v Československu a později v Česku a na Slovensku. Výstupem z ní je třídílná podcastová série s názvem *Zázrak z Gottwaldova*. Mým cílem bylo seznámit posluchače s touto dnes již nevznikající formou bydlení, s okolnostmi vzniku panelových měst i s eticky spornými aspekty této etapy výstavby. V teoretické části jsem kromě historie panelové výstavby popsal žánr podcastu, v metodologické části postup jeho tvorby.

Teoretická část práce chronologicky popisuje vývoj panelových domů od prvních pokusů po poslední realizace. Podkapitoly věnující se historii těchto domů se staly oporou pro první epizodu podcastu s historičkou architektury Martinou Koukalovou. Stejně jako psaný text jsem i scénář tohoto dílu strukturoval časově posloupně tak, aby čtenář, potažmo posluchač získal potřebný kontext. Tato část potvrdila, že development šel ruku v ruce s politickou situací v zemi. Teorie popisuje i technologické parametry staveb. I ty se odvíjely od rozhodnutí strany. Tyto informace jsem zužitkoval při přípravě druhé epizody podcastu s Marianem Liptákem. Popisují rovněž promítání fenoménu panelového bydlení do filmové a televizní tvorby, a to jak té vznikající za socialismu, tak novodobé. V závěru popisují formát podcastu, jejich dělení podle dramaturgie nebo obsahu.

V praktické části jsem vytvořil podcast *Zázrak z Gottwaldova*, který přináší tři různé pohledy na život v panelových sídlištích na území někdejšího Československa. Věřím, že každá z epizod přinesla posluchači informace, na které mohl chtít znát odpověď, ale nevěděl, kde ji hledat. Kromě mého primárního cíle vytyčeného na začátku této práce, tedy vzdělat recipienty, jsem dosáhl i cíle osobního – zorientoval jsem se v problematice vyloučených lokalit, protože okolnosti jejich vzniku a existence mi před natočením podcastu nebyly známy.

9 Summary

In this thesis I have focused on the phenomenon of prefabricated housing in Czechoslovakia and later in the Czech Republic and Slovakia. The result is a three-part podcast series called *The Miracle of Gottwaldov*. My goal was to introduce listeners to this form of housing, the circumstances of the emergence of prefab cities, and the ethically questionable aspects of this stage of construction. In the theoretical part, in addition to the history of prefabrication, I described the genre of the podcast, and in the methodological part, the process of its creation.

The theoretical part of the thesis chronologically describes the development of prefabricated houses from the first attempts to the very last projects. The first few chapters of the theoretical part served as the basis for the first episode of the podcast with architectural historian Martina Koukalová. Just like the written text, I structured the script of this episode in a chronological order so that the reader, and therefore the listener, would get the necessary context. This part confirmed that development went hand in hand with the political situation in the country. The theory also describes the technological parameters of the constructions. These too depended on party decisions. I used this information to prepare the second episode of the podcast with Marian Liptak. I also describe the projection of the phenomenon of prefabricated housing into film and television production, both those produced under socialism and modern ones. Finally, I describe the format of the podcast and its division according to dramaturgy or content.

In the practical part, I created the podcast *Sensation made in Gottwaldov*, which presents three different perspectives on life in prefabricated housing estates in our country. I believe that each of the episodes provided the listener with information that they may have wanted to know the answer to but didn't know where to look for it. In addition to my primary goal set out at the beginning of this work, i.e. to educate the recipients, I also achieved a personal goal - I became familiar with the issue of excluded localities, as the circumstances of their creation and existence were unknown to me before the podcast.

10 Zdroje

Bibliografie

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0553-3.

HALADA, Jan a Osvaldová BARBORA, (eds.) *Slovník žurnalistiky*. 5. vydání. Nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5592-5.

OSVALDOVÁ, Barbora, Radim KOPÁČ a Alice TEJKALOVÁ (eds.), 2009. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1618-6.

SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Eva NOVOTNÁ a Karolína JIRKALOVÁ. *Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2016, 463 s. ISBN 978-80-7101-161-3.

SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ, ed. *Paneláci 2*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9.

On-line zdroje

Apple Podcasts [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.apple.com/apple-podcasts/>

BALCÁRKOVÁ, Eliška. *Vliv osobnosti moderátora na zpravodajský podcast Vinohradská 12* [online]. Praha, 2023 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/182582/120444112.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.

Bytová výstavba. In: ČESKÁ TELEVIZE. *Ivysilani.cz* [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/224411058210011/cast/1034116/>

CORBETT, Rachel. What are the different types of podcast? In: *Rachel Corbett* [online]. 2016 [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://rachelcorbett.com.au/blog/podcast-types/>

ČESKÝ ROZHLAS. *Můj Rozhlas* [online]. 2024 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.mujirozhlas.cz/>

HAMMERSLEY, Ben. Audible revolution. In: *The Guardian* [online]. 2004 [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/media/2004/feb/12/broadcasting.digitalmedia>

HAVRÁNEK, Bohuslav, Jaromír BĚLIČ, Miloš HELCL a Antonín JEDLIČKA. ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ, V. V. I. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [cit. 2023-12-10]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>

Hornická Ostrava. In: ČESKÁ TELEVIZE. *Ivysilani.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1031888653-podzemni-cechy/209572230140006/>

HRONOVÁ, Zuzana. Panelové sídliště v Brně změnila v přírodní park. Novému Lískovci vládne už 18 let. *Aktuálně.cz* [online]. 2020. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/jana-drapalova-rozhovor/r~967e264ed7d511ea80e60cc47ab5f122/>

JAFFE, Morgan. *The SAGE International Encyclopedia of Mass Media and Society* [online]. 1. SAGE, 2020 [cit. 2024-04-11]. ISBN 9781483375526. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/the-sage-encyclopedia-of-mass-media-and-society/i13140.xml>

KHAS, Miloslav. *Podcast jako didaktický prostředek učitele* [online]. Praha, 2015 [cit. 2023-12-31]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/66708>. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Konstrukční soustava G40. LIPTÁK, Marian. *Panelaky.info* [online]. 2016. Dostupné z: <https://panelaky.info/g40/>

MUSIL, Jiří. *Lidé a sídliště* [online]. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1985, Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:1319ac50-2d0a-11e4-8f64-005056827e52?page=uuid:3ccd6a60-40b9-11e4-bdb5-005056825209>

Na telefon se čekalo i 15 let. *Euro.cz* [online]. 2008. Dostupné z: <https://www.euro.cz/clanky/na-telefon-se-cekalo-i-15-let-888404/>

Nedokončený panelák. LIPTÁK, Marian. *Panelaky.info* [online]. 2017. Dostupné z: <https://panelaky.info/nedokoncenypanelak/>

NOVOTNÁ, Eva. *Česká bytová výstavba 1958-1970* [online]. Praha, 2018. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/103662>. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Paneláková kultura: Sídlíště Lhotka-Libuš. *Česká televize* [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/216411058210006/cast/451079/>

Podcast roku [online]. 2024 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.podcastroku.cz/>

SVOBODOVÁ, Markéta. *Podcasting jako fenomén nových médií a jeho současný stav v České republice* [online]. Praha, 2019 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104949/120322986.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.

Televizní noviny. Československá televize [online] 1984. Dostupné z:
<https://www.facebook.com/hbhistoryhb/videos/1007844413647492/>

Vývoj konstrukčních soustav. LIPTÁK, Marian. *Panelaky.info* [online]. 2016. Dostupné z:
<https://panelaky.info/konstrukcni-soustavy/>

Zákon č. 75/1976 Sb. *Zákony pro lidi* [online]. 2023. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1976-75>

11 Teze bakalářské práce

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze PRAKTICKÉ BAKALÁŘSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Sedláček Marek	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021/2022	
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 78004831@fsv.cuni.cz	
Studijní program/specializace: komunikační studia, spec. žurnalistika	
Název praktické a teoretické části bakalářské práce v češtině: Zázrak z Gottwaldova, aneb paneláky třikrát jinak (podcast)	
Název praktické a teoretické části bakalářské práce v angličtině: Sensation made in Gottwaldov, three views on prefabs (podcast)	
Předpokládaný termín dokončení LS 2023/2024	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Československo se po druhé světové válce potýkalo s bytovou krizí. Vyřešila ji masivní výstavba typizovaných domů z panelů. První vznikl roku 1953 v Gottwaldově, dnešním Zlíně. Během následujících let vznikly desetitisíce obdobných domů napříč ČSSR. Už za socialismu, ale i po převratu v roce 1989, se ve společnosti objevila řada předsudků vůči tomuto typu domů. Ať už kvůli kvalitě provedení, nebo spojení s politickým režimem. Zášť v obyvatelích vzbudilo i nucené vysídlování kvůli přestavbě původních obcí na sídliště. Cílem praktické části práce je nabídnout nový pohled na fenomén života v panelácích, a to z hlediska architektury těchto staveb, jejich dopadu na naši krajinu i společnost. Rozhovory obsáhnou témata od technických záležitostí, přes zmíněnou problematiku nucených přesídlování po budoucnost paneláků V teoretické části zmapují odraz panelového bydlení v československé kultuře. Rovněž definují žánr interview s důrazem na to rozhlasové, pojem podcast a jeho vybrané druhy.	
Předpokládaná struktura teoretické práce Teoretická část bude sestávat ze čtyř kapitol. V první kapitole shrnu historii panelové výstavby v Československu od prvních idejí až po poslední panelové domy dostavované v 90. letech. Podkapitola představí i nejsignifikantnější sídliště ve významných českých a slovenských městech. Ve druhé kapitole popíšu zobrazení života v panelových městech v českých a slovenských seriálech a filmech. Tato díla budou v rámci podkapitol rozdělena na dobová, tedy vzniknuvší v době socialismu, a současná, vzniknuvší až po konci panelové výstavby v Československu. Třetí kapitola pojedná o dokumentárních dílech na stejné téma. V metodologické části se budu zabývat samotnou tvorbou práce, definuji pojem interview a podcast.	
1. Teoretická část: <ul style="list-style-type: none"> - Historie výstavby panelových domů <ul style="list-style-type: none"> - bytová krize - první experimenty - sériová výstavba - útlum - poslední realizace - největší sídliště u nás - Odraz panelových domů v kultuře <ul style="list-style-type: none"> - dobová díla - současná díla - Dokumentární tvorba o panelových domech 	

<p>2. Metodologická část:</p> <ul style="list-style-type: none"> - definice podcastu (a jeho druhy) - definice interview (a jeho druhy) - metodologie tvorby rozhlasových podcastů pro praktickou část bakalářské práce <p>3. Závěr</p> <p>4. Summary</p> <p>5. Příloha – přepis podcastů</p>
<p>Druh praktické práce/předpokládaná podoba: rozhlasový podcast</p>
<p>Vymezení zpracovávaného materiálu: Podcastovou sérii vytvoří tři rozhovory. První s tvůrcem internetové encyklopedie panelových domů Marianem Liptákem, druhý s urbanistou/architektem (např. Adam Gebrian nebo Petr Hlaváček,) třetí s kontaktním pracovníkem v sociálně vyloučených sídlištních lokalitách v Česku (např. Most-Chanov či Litvínov-Janov.) Zejména prvním dvěma respondentům, tedy tvůrci encyklopedie a urbanistovi, hodlám klást stejné otázky s cílem zjistit, jak na vybraná témata nahlíží respondenti s různým profesním zaměřením a vztahem k problematice bydlení v panelovém domě.</p>
<p>Postup (metodologie v teoretické části a technika v praktické části práce) při zpracování materiálu: Pro teoretickou část nastuduji a analyzuji odbornou literaturu i archivní zdroje s důrazem na práci s archívem České televize a Českého rozhlasu. Praktická část práce spočívá v nahrání tří rozhovorů a následné postprodukci. V této fázi rozhovory doplním zvukovými materiály dostupnými ve výše zmíněných archivech či znělkou.</p>
<p>Základní literatura ZARECOR, Kimberly Elman. Manufacturing a Socialist Modernity: Housing in Czechoslovakia, 1945-1960. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2011. xiv, 383 stran. Pitt series in Russian and East European studies.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Publikace popisuje vývoj bytového bydlení v poválečném Československu mezi lety 1945 a 1960. Důraz je kladen na technologickou stránku staveb, přechod od domů ve stylu socialistického realismu po domy z prefabrikovaných panelů, ale také problémy tehdejší výstavby v centrálně plánovaném hospodářství. <p>NOVOTNÁ, Eva, 2020. Panelák jako výsledek vědeckotechnického experimentu. AUC Philosophica et Historica [online]. 2020(2), s. 167-194. ISSN 0567-8293. Dostupné z: doi:https://doi.org/10.14712/24647055.2021.7</p> <ul style="list-style-type: none"> • Článek Evy Novotné popisuje politickou atmosféru v době počátků výstavby panelových domů, situaci v jednotlivých zemích bývalého východního bloku, první pokusy s výstavbou panelových domů i rozběh sériového budování. Popsány jsou i rozdílné konstrukční technologie a postupy. <p>SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Eva NOVOTNÁ a Karolína JIRKALOVÁ, 2016. Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 463 s. ISBN 978-80-7101-161-3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katalog vydaný při příležitosti výstavy fotografií pořízených na sídlišťích napříč Českem. Popisuje 50 sídlištních celků ve všech 14 krajích Česka, popisuje jejich urbanistické řešení či demografické složení jejich obyvatelstva. Publikace rovněž přibližuje autory jednotlivých architektonických řešení domů i celých sídlišť. <p>LÉROVÁ, Irena a Jiří MUSIL, 1985. Lidé a sídliště. Praha: Svoboda, 333 s.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kolektiv autorů v dobové publikaci představil výzkum sídlišť napříč Československem a nabízí tak pohled tehdejších urbanistů na razantní proměnu většiny měst a obcí na našem území. <p>HAMMERSCHMIDT, Doris., 2022. Das Podcast-Buch: Strategie, Technik, Tipps mit Fokus auf Corporate-Podcasts von Unternehmen & Organisationen. 2nd ed. Freiburg: Haufe Lexware Verlag, 1 online resource (195 pages). ISBN 9783648158050.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktuální příručka podcastingu představující strategie tvorby podcastu, různé technologie a postupy. Popisuje rovněž historický vývoj podcastů od zavedení pojmu kolem roku 2005 až po současnou vlnu začínající přibližně v roce 2018.

OSVALDOVÁ, Barbora, Radim KOPÁČ a Alice TEJKALOVÁ (eds.), 2009. Rozhovory o interview. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1618-6.

- Kolektiv autorů čtenáři předává zásady vedení kvalitního rozhovoru, přináší různé postupy tvorby interview. Jednotlivé kapitoly rozlišují interview podle média, pro něž je tvořeno (např. rozhlas, televize, tisk, online atp.)

Diplomové práce k tématu

ČERVENKA, Jakub, 2022. Dlouhodobý vývoj věkové struktury obyvatel sídlišť: srovnání Prahy a Ostravy. Bakalářská práce (Bc.)--Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta, 2022, 1 online zdroj.

SIRISORNATTAPON, Ponpassorn, 2019. Czechoslovak Housing Estates in the Late Socialism: Ideology, Practice, and Criticism. Diplomová práce (Mgr.)--Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd, 2019.

ČTVRTLÍKOVÁ, Kristýna, 2020. Mediální obraz života na pražském sídlišti v 70. a 80. letech v dobových československých médiích. Diplomová práce (Mgr.)--Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd, 2020.

KUNDRÁT, Jan, 2021. Plánování a výstavba Jižního Města. Bakalářská práce (Bc.)--Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2021, 1 online zdroj.

NOVOTNÁ, Eva, 2018. Česká bytová výstavba 1958-1970. Dizertační práce (Ph.D.)--Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2018.

VAŇKOVÁ, Hana, 2021. Sídlště Horní Měcholupy očima svých obyvatel. Bakalářská práce (Bc.)--Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií, 2021, 1 online zdroj.

Datum / Podpis studenta/ky

11. září 2023

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Němcová Tejkalová Alice

11. 9. 2023

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / roopis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

12 Příloha

ZÁZRAK Z GOTTWALDOVA – EPIZODA 1

(hraje ukázka z pořadu Archiv ČT24 – ep. Bytová výstavba, čas: 17:48-18:47)

začíná: České Budějovice...

končí: ...vznosných linií.

(hraje podkres ze stejné reportáže ČST)

Já: Podobných reportáží natočila československá televize nespočet.

Sídlště, panelový dům, co to je? A kde se vlastně vzaly? Právě o tom, a nejen o tom se dozvíte víc v podcastu Zázrak z Gottwaldova. Názvu se prosím nelekejte a rozhodně nečekejte žádnou obhajobu režimu, za kterého paneláky vznikly. Naopak, mojí původní myšlenkou bylo sídlště a komunistický režim vůbec nespojovat, mluvit o nich jen jako o etapě naší architektury. Jak ale záhy uslyšíte, jedno bez druhého se zkrátka zpracovat nedá. Příjemný poslech vám přeje Marek Sedláček. Ve studiu je se mnou historička architektury Martina Koukalová. Dobrý den, děkuji, že jste přišla.

Martina Koukalová: Dobrý den.

(končí podkres z reportáže ČST)

Já: Začneme trochu abstraktně. Co je to panelák? A teď nemyslím nějaké technické detaily, ale spíš, co je panelák pro Čechy, pro Česko?

Martina Koukalová: Panelák je možná symbolem sídlště, možná je symbolem komunismu, minulé doby, protože s tím neodmyslitelně spjatý, v podstatě jsou paneláky ve všech městech. Takže si to dokážou lidi asi velice rychle ztotožnit. A asi, když nebudu zabrušovat do té technologie, tak jenom řeknu, že jsou to jako obrovské čtverce, které jsou většinou dělené nějakými mezerami. Takže je velice jednoduchá ta skládačka, viditelná a každý ji to dokáže poznat.

Já: Jak jste říkala, jsou paneláky úplně všudypřítomné, a tak mě napadlo, jak vlastně vypadala česká města, než ty paneláky dorazily do nich?

Martina Koukalová: Tak města samozřejmě procházejí obrovským vývojem. A když to úplně ještě odzoomuju zpátky, tak můžu prostě říct, že do průmyslové revoluce, to znamená asi do poloviny 19. století, to byla v podstatě jako středověká města. Úplně rostla a ten rozvoj nebyl výrazně velký u velké části měst. A až tou průmyslovou revolucí s příchodem zvecnit zoměst, to město začíná postupně růst. No a tak, jak se postupně zvětšilo spíš dovně, do toho intravilánu a do těch svých hranic, tak samozřejmě potom pokračovaly i paneláky,

vyplňovaly ty jednotlivé mezery a potom se dostávaly na ty okraje. A ty panelové domy jsou často vysoké, často hlavně na těch malých městech vstupují nenávratně do těch panoramat. To znamená, že když třeba přijíždíte do nějakého města, tak vás vítá hradba těch panelových domů, toho sídliště a změnil je ten charakter toho města. Paneláky nevznikaly teda jenom u nás, ale i v zahraničí, kde to bylo dáno tím, že ty země byly hodně zničené druhou světovou válkou a bylo potřeba ty lidi někam znovu ubytovat. U nás ale padlo minimum měst ve srovnání třeba s Německem nebo s Francií.

Já: Čím byla dána ta potřeba vybudovat nová města?

Martina Koukalová: Je důležité se zase vrátit zpátky. Ona, ta bytová krize, strašně souvisí právě s příchodem lidí z vesnic to měst už na konci toho 19. století a obrovsky se to zvětšovalo ve 20. a 30. letech. A ve 30. letech přišla hospodářská krize a v podstatě se nestavilo vůbec nic. Ve 40. letech máme nejprve válku, potom poválečnou obnovu, takže máme vlastně 20 let, kdy se v podstatě nestaví. My sice, jak jste správně řekli, tak Československo, nebylo výrazně postiženo druhou světovou válkou oproti mnohým západním městům. Ještě jsme samozřejmě vyhnali Němce, takže se uvolnily jejich byty a opravdu hlavně v pohraničí bylo velké množství uvolněných nemovitostí. A i přesto ta bytová krize prostě pokračovala. Nejde o množství bytů jako takové, ale i o jejich kvalitu. To znamená velikost, hygienický standard, že prostě neměli koupelny, neměli záchody, a samozřejmě třeba byly vlhké, byly ve sklepech a podobně.

Já: A tady do toho času, kdy je potřeba začít přemýšlet o nové bytové výstavby, vstoupil slavný, neslavný vítězný únor a stavba bytů, nebo ta bytová politika spadla z jednotlivců na stát. Jaké možnosti tehdy komunisti zvažovali?

Martina Koukalová: Tak v těch 50. letech opravdu jako na počátku se ten stát rozhodl investovat hlavně do těžkého průmyslu. A ta první sídliště, která jsou ještě cihlová, nejsou panelová, vznikají u těch velkých průmyslových podniků. Takže je to třeba Kladno, je to Ostrava a podobně. A ta sídliště jsou jako s malými byty, ale už se samozřejmě stát snaží o nějakou lehkou prefabrikaci. Ta prefabrikace možností se začíná zkoušet od 20. let, ale důležité je vlastně zmínit, že firma Baťa s tím začíná opravdu už ve 40. letech.

Já: Takže tedy, jak říkáte, to know-how zůstalo ve Zlíně, protože asi Lackoho může napadnout, proč se nezačalo stavět, nevím, v Praze, v Brně, v Bratislavě, ale je to tedy dáno tím, že už ve Zlíně nebo v Gottwaldově tedy měli víc zkušeností.

Martina Koukalová: Přesně tak.

Já: Ten první dům, G40 se jmenoval jako Gottwaldov a 40 bytů, vznikl v roce 1953, ale asi to není úplně ten prototypický panelák, který by si normální člověk představil. Jak vypadal?

Martina Koukalová: Já si myslím, že byste asi poznal, že to je prostě panelák. Samozřejmě jsou to jako prefabrikovaná okna a podobně, ale ty první paneláky mají třeba sedlovou střechu. A

ty spoje byly ještě překrývány takovými jako lizénami odshora dolů a vůbec bylo zakrýváno ta technologie toho panelu jako taková.

(hraje ukázka z pořadu Archiv ČT24 – ep. Bytová výstavba, čas: 11:51-12:39)

začíná: Do konce roku...

končí: ...podl'a jednoho strihu.

(hraje ukázka z pořadu Archiv ČT24 – ep. Bytová výstavba, čas: 17:48-18:47)

začíná: Bytová výstavba...

končí: ...nebylo dohotoveno.

Já: Když se dostaneme k těm prvním panelovým sídlištím, tak třeba pražská Zelená liška nebo i to gottwaldovské, nebo teda dnes už zlínské sídliště, sestává z těch menších domů tak harmonicky seřazených do řad na kolmo na sebe. A pak najednou se začaly stavět komplexy jako Jižní Město nebo Ďáblice nebo Petržalka. Co se stalo, že najednou dům neměl čtyři patra, ale dvanáct pater a nebyl čtyřicet metrů dlouhý, ale sto padesát metrů dlouhý?

Martina Koukalová: Souvisí to opět s tou bytovou krizí. Oni vlastně, jak jsem to zmiňovala, ve třicátých letech máme bytovou krizi, ve čtyřicátých letech válku a potom poválečnou obnovu. V padesátých letech v první polovině se investuje do těžkého průmyslu a staví se velmi málo. Stále i v té druhé půlce padesátých let to nedosahuje těch hodnot té první republiky, těch dvacátých let.

A v roce 1959 se ústřední výbor strany prostě rozhodl, že musí vyřešit ten bytový problém tím, že do roku 1970 postaví milion dvě stě tisíc bytů. Což je prostě obrovské číslo. A vlastně celá od té projektové složky přes ty stavaře a ty firmy se museli otočit tímhle tím směrem a říct si „tak a teďka budeme je stavět vlastně jako ve velkém.“ A zatímco ještě v těch šedesátých letech vlastně vidíme i nějaké pokusy, taky jako urbanistický jako myšlenky.

A i ta stavební výroba je prostě pružnější a je schopná vyrobit nějaké materiály, řekněme, na míru a podobně. Tak ale na konci těch šedesátých let už se ukázalo, že milion dvě stě tisíc bytů se nepostaví. A do toho pořád zasahuje ta politická situace. Takže najednou přichází rok 1968, přichází normalizace a ten stát potřebuje ty lidi nějakým způsobem uklidnit nebo nějakým způsobem, jak bych to řekla, no, zpacifikovat, dalo by se říct. Říká se tomu taky pacifikace byty. A vůbec stát se prostě rozhodl, že aby ti lidé byli politicky poslušní, tak je prostě umlčí byty a jídlem. Když to takhle jako zjednoduším, asi spousta lidí, hlavně nějakých prostě ultras se mnou nebude souhlasit, ale je to tak, že prostě stát se rozhodl, že všem mladým rodinám začne prostě, jako, jako stavět byty v takovýchhle obrovských sídlištích.

(hraje ukázka z pořadu Archiv ČT24 – ep. Bytová výstavba, čas: 15:49-16:41)

začíná: Před dvěma lety...

končí: ...komfortních domů.

Já: Mluvíme o poptávce, která s boomem rodin, jak těch narozených padesátých letech, tak později se rodili děti v sedmdesátých letech nesrovnatelně s dneškem. A teda bylo potřeba budovat nové domy, nová města. A pak přišel rok 1978, kdy přišel ten zákon na ochranu půdního fondu. A najednou přišla stopka pro to rozepínání měst všude, možně po okolí. A mělo se přistoupit k asanacím. Co vlastně ta asanace je? Co je ten proces? Jak to vypadalo?

Martina Koukalová: Asanace je téma, která vlastně probíhalo i na tom západě. A ten západ byl vlastně o 20 let před námi a potýkal se s tohle tou otázkou právě kvůli těm válečným škodám už vlastně jako na konci čtyřicátých let. Ta asanace mohla být jako dvojí, a to tím stylem, jak známe spoustu německých měst, že se zachová ten rostlý půdorys toho města, je to třeba Norimberk nebo Mnichov, a postaví se ty domy na těch původních parcelách, ale jsou to jako novější domy, které ale svým způsobem trochu kopírují ten historismus. Udržují to hladinu, každý ten dům je trochu jiný a podobně. Ale pak byla jako různá města, já myslím, že to je třeba La Havre, kde prostě jako se rozhodli, že zbudují právě, dalo by se říct, tak modernistické sídliště na té původní jako rostlé historické struktuře a že to právě jako pojmu úplně jinak. Takže ty asanace byly jako dvojího druhu, kdy vy vlastně jako teda absolutně zbouráte to, co tam bylo předtím a postavíte to znovu a můžete to buď jako kopírovat ten původní půdorys, jak se to stalo teda na Žižkově, a nebo naopak jako postavíte něco kompletně nového. A na tom západě toto dávalo svým způsobem smyslem kvůli těm naprostým destrukcím po té druhé světové válce. U nás to často takový smysl jako dávalo. Pak se to velmi často jako dělo v pohraničí. Tam je to obrovský průšvih a není to podle mě dostatečně dobře zmapováno, protože byli vyhráni Němci a ty jejich staré roubené hrázděné chalupy byly často prázdné a strašně dlouhodobě chátraly a opravdu v těch sedmdesátých letech už byly téměř na spadnutí. A byly nahrazeny panelovými domy, sídlišti a ta sídliště je samozřejmě jako čím, když jde o tím menší město, tak byla tím více, tím spíše banální ta zástavba. Byla opravdu stavěná jednoduše, prostě jenom nasekána. A zase nechci říkat, že to tak je vždycky a všude je, ale velmi často. A ty staré původní domy, které tvořily i nějakou historii toho místa, vlastně nikdo nebránil. Nicméně když došlo k té asanaci na tom Žižkově, tak tam bydleli prostě staří lidé a Romové. To znamená etnika, která nebyla absolutně schopná se bránit. A jakkoliv prostě proti tomu režimu bojovat. A oni tam samozřejmě chtěli zůstat, ale nakonec byly vlastně rozeseti, nejčastěji na Jižní Město a vůbec do těch dalších nově postavených domů. Taky se velice často říká, že staří lidé v těch nových domech, kde měly úplně jiné sousedy, úplně jiné vlastně jako městské vazby, umírali třeba daleko častěji, dříve než by v tom svém původním bytě, kde ale zároveň třeba museli tahat uhlí ze sklepa, kde měli společný záchod na pavlači a podobně. Ale i to pro ně bylo jako přijatelnější než vlastně jako ty nové byty.

Já: Měli ti lidi vystěhovaní nějaký nárok na odškodnění, nebo tím odškodněním byl nový byt někde na sídlišti?

Martina Koukalová: Jo, tím odškodněním byl ten nový byt. A ono to je vlastně jako, jak bych to řekla, oni se jako opravdu většinou vystěhovali do lepšího. Dostali větší byty, měli tam teplou vodu, prostě nemuseli si sami topit a podobné věci. To samozřejmě byla obrovská devíza, ale to bylo to jediné. A ten režim se samozřejmě tvářil, že za to mají být vlastně vděční.

Já: Blížíme se ke konci, tak taková otázka na závěr. Máme už paneláky rádi jako Češi? Dostali jsme se přes ty králíkárny z devadesátých let. Zabývá se tím někdo, jestli jsou tam vlastně lidi spokojení dneska?

Martina Koukalová: Já myslím, že se tím sociologové zabývají hodně a pravidelně. A já teda osobně nemám vlastně pocit, že by lidé, kteří na sídliště žijí, byli nějakým způsobem nespokojení. Jo, asi by mohla být spousta lidí, já jako nemám tu osobní zkušenost, byť jsem je třeba jenom slyšela v rádiu, v televizi, že by někdo ta sídliště vysloveně nehonestoval. Jako nemůžeme se tvářit, že to je prostě jako nejideálnější výstavba, která tady v sedmdesátých, osmdesátých letech mohla být, prostě je to panelové sídliště, má to svoje plus a minus. Ale zároveň jako musím říct, že vlastně jako znám spoustu lidí, kteří jako zůstali bydlet na těch sídlištích, jak jste řekli, je to 35 let od revoluce, takže spousta lidí už se vlastně mohla odstěhovat, pokud by tam nechtěla žít. Ale zůstávají tam a jsou vlastně za to rádi.

Já: To je názor historičky a architektury Martiny Koukalové. Děkuju moc, že jste přišla.

Martina Koukalová: Taky děkuju a mějte se krásně.

Já: Na shledanou.

Martina Koukalová: Na shledanou.

ZÁZRAK Z GOTTWALDOVA – EPIZODA 2

Já: V minulém díle podcastu Zázrak z Gotwaldova jsme se s historičkou architektury Martinou Koukalovou bavili o příběhu výstavby paneláků. O tom, že spousta lidí dali domov. O tom, že spousta lidí kvůli nim o domov přišla. Pro jednoho muže se stali koníčkem, možná až smyslem života. O kom je řeč? To se dozvíte v následujících minutách. Příjemný poslech vám přeje Marek Sedláček.

(hraje ukázka z pořadu České televize Podzemní Čechy– ep. Hornická Ostrava, čas: 11:08-11:58)

Já: Jak vám ukázka z archivu České televize napověděla, za svým dalším hostem jsem se vydal do Ostravy. Toto město na hranici Moravy a Slezska zažilo za socialismu doslova sídlištní boom. Místní doly a další průmyslové podniky potřebovaly tisíce bytů pro tisíce svých horníků a dělníků. A tak kolem relativně malých sídel vyrostla obrovská panelová města. Můžu

jmenovat třeba Dubinu, Fifejdy nebo Hrabůvku. Právě v Hrabůvce na mě čeká Marian Lipták. Marian je autorem obsáhlé internetové encyklopedie s názvem paneláky.info. Mariane, jak se z člověka stane odborník na paneláky? Nebo chcete-li milovník paneláků?

Marian Lipták: Že se z paneláku jako dítě odstěhuje do cihláku, v domnění, že to bude ve všem lepší, co říkali rodiče. Takže akustika, sousedí, velikost místnosti a tak dále. No a když jsme se pak fakt přestěhovali, bylo mi tak deset, tak to bylo horší. Sousedka nás slyšela, chodila se na nás stěžovat. Byla tam malá okna, nebyl tam výtah, neměli jsme tam balkón. Byl to prostě klasický cihlákový činžák, ale prostě starý, zdobený. A já jsem si uvědomil tehdy, že proč, jo to byl třeba rok 2000, proč ti lidi na ty paneláky tak nadávají. Začal jsem si na něho vzpomínat, jak jsme bydleli v paneláku, všech se tam měli, výtah, že s tím jsem si rád hrál a tak dále. A tak jsem z toho centra města chodil na sídliště koukat na paneláky a všímá jsem si postupně těch jejich rozdílů a tak dále. Lezl jsem dovnitř, porovnával jsem to a i jako neznalé dítě jsem poznal, co je prostě starší a mladší a šel tam vidět ten vývoj a že to prostě směřoval k tomu, co mám nejradši, co jsou OP 1.11.

Já: Mluvíte o různých druzích paneláků. Kolik jich tedy je?

Marian Lipták: No, tak ono se to dělí na takové úplně základní dělení, což jsou paneláky podle nosného systému, příčný, podélný, konstrukce, nemusí **to** být vždycky jenom panelák, ale i kombinace se skeletem nebo i s monolitickými částmi. A těch druhů, jako takhle bych řekl, 30-50, ono totiž, jak se to bere. Jeden druh má jeden název, ale ještě se dělí podle toho, v jaké pětiletce se stavěl, jakou měl evoluci, jak se upravovaly stavební normy a někdy to úplně změnilo vzhled té budovy, i když má pořád stejný název, což je typická pro tohle třeba soustava T06B.

Já: Podle čeho se určovalo, který dům se kde postaví? Mám šanci poznat, v čem vlastně bydlím?

Marian Lipták: První byly celostátní typy, ty se stavily všude, takže například G57, ta mohla být v Košicích i v Mostě, takže opravdu **přestřela** Československo podle jedněch plánů, ale postupně během pár let si začaly Stavoprojekty v krajích upravovat tu variantu pro své potřeby, takže používali svoje vlastní suroviny do toho betonu, s tím se experimentovalo, upravovali si dispozice, suterény a takové věci podle místních poměrů a tím se vlastně by vzniklo to, že bylo potřeba udělat krajské varianty, takže celostátní typy se pak začaly dělit na krajské varianty a krajské varianty potom ještě šly svým dalším vývojem, do toho byly různé experimenty, takže ve výsledku to bylo první centralizované, potom decentralizované a opět to potom zase směřovalo k tomu centralizovanému plánování, což byly 80. léta, byla snaha o unifikaci všech soustav, aby mohly být zaměněny dílce mezi sebou.

Já: To asi muselo být docela finančně náročné.

Marian Lipták: Drahé to bylo, drahé bylo totiž zřídit ty panelárny, potom ty dílce převézt, už třeba dálka 20 km byla poměrně jakoby drahá, samozřejmě velká logistika, například bytová jádra byla z umakartu a byla dražší než zděná, protože se musela vyrobit v továrně a z té továrny potom jako celek převést na to staveniště a tam teprve osadit do toho právě stavěného domu. A tak samotné panely jako takové byly drahé kvůli těm panelárnám, kvůli tomu převozu a jediný důvod, proč se zvolilo drahé řešení, byla rychlost výstavby, bylo potřeba rychle vyřešit tu bytovou krizi povalečnou plus populační explozi. Takže paneláky byly drahé a bylo jedno, jestli se řeší centralizovaně nebo krajské, bylo to vždycky drahé.

Já: Říkali jsme, že ty domy se odlišovaly kraj od kraje, ale mně se tady v Ostravě zdá, že tu máte stejné domy, jako jsou třeba u nás v Praze v Letňanech. Jak je tohle možné?

Marian Lipták: To byla takzvaná mezikrajová výpomoc, takže tady naše ostravské věžáky T06B-BTS. Národní podnik Bytostav pomáhal Praze uspokojovat její bytovou poptávku, takže se to tady vyrobilo, ty panely, a pak se to vozilo vlakama i trajektama, jako nakladáčkama do Prahy, kde se to smontovávalo. Takže to byla takzvaná mezikrajová výpomoc. Takže třeba právě ta Praha, která pořád nestíhala, protože měla velký populační růst, tak tam jsou kompletně celá sídliště třeba z Plzně, něco je tam i z Hradce a takových, prostě z kdejakého kraje, z Olomouce a ze všeho, takže to je mezikrajová výpomoc. Ale jinak neplatí, že paneláky jsou všechny stejné, protože právě každý kraj měl ty svoje specifické typy. Stačí se jenom trochu zadívat a uvidíte, že každý ten kraj má fakt svoje specifické varianty. Jediná podobnost je, že to jsou všechny vysoké stavby, hranolovité, kvádrovité, ale to je tak asi jediná spojitost.

Já: Pomáhala si takto města i napříč republikou, třeba z Hradce do Bratislavy, nebo ta výměna probíhala jenom směrem do Prahy?

Marian Lipták: Dělal se to například tady kousek od Ostravy město Hlučín, kde jsou slovenské paneláky MS12, co jsou dovezené ze Slovenska, pak samozřejmě v Českém Těšíně jsou slovenské paneláky dovezené z Nitry. Takže i takhle mezi Českem a Slovenskem jsou různé výpomoci, ale tam těžko říct, jestli to bylo tím, že se nestíhalo, nebo nějakou domluvu mezi těmi podniky, například třeba, když nějaký podnik stavěl svůj nový závod v jiné části Československa, tak mnohdy součástí toho byla i dodávka bytů pro ty zaměstnance a takhle ty paneláky vlastně migrovaly po Československu.

Já: Já už jsem říkal, že jste vytvořil webové stránky paneláky.info a kromě toho jste se obklopil taky lidmi na Facebooku, kde jste založil skupinu panelákových Ultras. Kolik vás už je?

Marian Lipták: Ano, tak teď je nás čerstvě přes 2000, je to skupina paneláky.info Ultras. Ultras je vlastně ten, který má rád paneláky v tom původním surovém stavu, **takže vidět spáry**, původní fasády i třeba původní okna. Všichni víme, že to, když máte plastová okna, tak se tam žije lépe, ale Ultras prostě rád zavzpomíná na tu minulost nebo vidí to ještě někde, protože dneska už je opravdu vzácnost potkat zcela původní panelák, tedy s původní fasádou, okny, spárama i výtahem a tak dále, takže už je to o hledání tady těch jehel v kupce sena. A Ultras prostě, co jsem si všiml, nehledě na to, kdyby byla skupina založena asi rok zpátky,

tak posílali svoje fotky třeba deset let staré, takže je vidět, že ty paneláky určitou část obyvatel zajímaly, než to bylo populární, jako by se dalo říct třeba dneska.

(jingle)

Komentář z Facebooku, čte Kristína Kuzmíková: Husákovské hradby v Štúrove, ale keďže majú novou farebnosť, tak bychom to opravila skvele na Hnusákovské.

(jingle)

Komentář z Facebooku, čte Kryštof Jiřík. Dům je v Králově dvoře u Berouna a byl dokončený v roce 1989. Dnes už je zateplený s šedou fasádou, ale aspoň to není meruňkový mor.

Já: Tak teď jsme slyšeli několik komentářů, co jsem v Ultras našel a mě nejvíce zaujal meruňkový mor. Co to je? Já bych tedy při pohledu kolem sebe asi věděl, ale přesto povězte mi to.

Marian Lipták: Meruňkový mor, to je typické zateplení z období kolem roku 2000 až třeba 2015. I dneska stále ještě to je. To znamená, nová fasáda se natáhne meruňkou, která byla prostě módní, možná byla nejlevnější, nevím, ale je to fakt jako mor. Od každé soustavy znám jeden, který je v meruňkovém moru obalený. Tady v Ostravě teď, když se dívám, tak vidím jeden, dva, tři, čtyři meruňky ve svém výhledu. Takže meruňkový mor rovná se zateplení meruňkovou fasádou. Typický úplně zardít všechny původní prvky, jako ustoupené plochy mezi okny a tak dále.

Já: Jak se tedy dá zrekonstruovat panelák, aby to bylo efektivní a zároveň efektní? Protože těm lidem uvnitř domu nepochybně rekonstrukce ušetří velké peníze.

Marian Lipták: Úplně jednoduché je si uvědomit, že původní vzhled toho paneláku, předtím než se 40, 50 let nechal chátrat a špinit, takže třeba v roce 2010 vám připadalo, že jsou všechny škaredé, šedivé, protože už byly třeba 40 let bez jakékoliv údržby. Ale úplně v původním plánu byly pěkné, byly čisté a bylo tam spoustu nápadů, které tu velkou plochu členilo, jako třeba pásová okna, meziokenní vložky, nebo ty spáry, řešení lodžii, jejich zábradlí a různé takové detaily, které vlastně tu obrovskou hmotu domu členily na ty menší úseky. A člověk si to ocenil až při pohledu z dálky, jak se vlastně ten dům geometricky chová, ať už je to třeba jenom rozmístění lodžii, které je abstraktní, ale z dálky dává už nějaký smysl. A to řešení, jak to udělat dneska, je jednoduché. Prostě současné technologie, původní architektura. Takže zateplit, ale dát obdobnou novou barvu, dát původní členění oken, klidně i nakreslit spáry a co se týče lodžii, tak taky přemýšlet nad nimi, že vlastně jsou to hlavní prvky, které ten dům člení. A největší zlo je chodbová okna, která byla typicky u každých paneláků, u většiny paneláků, různá atypická. Nějak ten dům členila na ty jednotlivé sekce, vchody. A dneska se to většinou zardí, dá se tam standardní okno a úplně vlastně ta paráda zaniká. Takže řešení je úplně

jednoduché. Dodržte původní vzhled současnou technologií, je to možné, existuje pár domů v republice.

Já: O proměnách domů se bavíme s Marianem Liptákem. Na závěr, jak se v panelácích změnil standard bydlení. Od začátku výstavby v 50. letech do konce výstavby v těch 90. letech.

Marian Lipták: V 50. letech byli lidi vůbec rádi za to, že vlastně dostanou svůj vlastní byt. Většinou to bylo teda 2+1, tehdy byl po nich největší hlad. Takže i rodina s více dětmi měla 2+1. Ale byli rádi, že mají svůj vlastní byt, svou vlastní koupelnu s teplou vodou a tak dále. Takže paneláky takhle i ty cihlové domy starší zvedly skokově úroveň bydlení. No a pak se to vyvíjelo tak, že se teda o něco zvětšovala plocha bytu. A už se udělalo místo třeba 2+1 50 m², tak bylo 3+1 64 m². Takže menší místnosti, ale bylo to asi lepší ty dispozice. A vývoj byl teda takový, že se postupně pořád ta plocha těch bytů zvětšovala. I když si mnozí lidí myslí, že novější baráky měly menší místnosti, tak možná měly menší místnosti, ale celková plocha bytu se neustále zvětšovala.

Tolik naše povídání o panelácích s Marianem Liptákem. Už teď můžu prozradit, že příště se podíváme do míst, kde standard bydlení rozhodně není takový, jaký by si člověk zasloužil. Podíváme se do světa lidí, ke kterým se někteří radši obrátí zády, než aby jim pomohli.

Víc uslyšíte v další epizodě podcastu Zázrak z Gottwaldova. Za pozornost děkuje a na slyšenou se těší Marek Sedláček.

ZÁZRAK Z GOTTWALDOVA – EPIZODA 3

Já: Když v roce 1989 padl komunistický režim, ocitlo se Československo před obrovským množstvím nových výzev. Po 40 letech plánovaného hospodářství země chtěla přijít ke kapitalismu. Součástí starého systému, stojícího na tzv. pětiletkách, byla i výstavba bytů - a taky zpráva stávajícího bytového fondu. Jak už jsme se v předchozích epizodách podcastu Zázrak z Gottwaldova dozvěděli, onen fond se stával hlavně z panelových domů. A tak se na začátku 90. let naskytla přímo nerudovská otázka. Kam s ním? Některá města si byty ponechala a dodnes je pronajímají tak, jak to bylo zvykem před převratem. Jinde se ale rozhodli byty a domy rozprodat. Mnohé z nich se dostaly do rukou spekulantů.

Tato privatizace už pak měla různé důsledky. Někde si po zrušení regulovaného nájemného vlastníci řekli o takové částky, že se byty pro původní obyvatele staly nedostupnými.

Jinde skupování bytů napomohlo vzniku takzvaných vyloučených lokalit. A jedna z nich se minulý rok stala terčem zájmu médií. Já se tam v této epizodě pojedou přesvědčit o tom, jestli opravdu vypadá tak, jak jsme ji viděli v televizi. Příjemný poslech vám přeje Marek Sedláček.

(kulisa nádraží)

Já: Cesta z centra Ústí nad Labem do sídliště Mojžíř začíná na trolejbusové zastávce Mírové náměstí, která je jen kousek od vlakového nádraží. I když plánek z roku 2020 slibuje přímou

linku 57, vyhledávač spojení už mi nabízí jen trasu s přestupem. A tak nastupuju do trolejbusu 58.

(kulisa trolejbus)

Já: Blíží se zastávka obchodní dům Květ a většina cestujících se zvedá.

Já: Stojíme na zastávce před prodejnou Albert a z dálky se blíží číslo 57, které slibovala už mapa ústecké dopravy v centru. Místo trolejbusu ale přijíždí krátký naftový autobus. Na nástupišti se tvoří fronta. Nově se totiž musí nastupovat předními dveřmi a ukázat řidiči lístek.

(kulisa autobus)

Já: Kromě něj jsou uvnitř ještě dvě slečny a na zádech jejich vesty je napsáno asistent přepravy. I ony kontrolují jízdenky, dohlízejí na to, aby nikdo nenastoupil zadními dveřmi a aby v autobuse zůstal pořádek. Padesát sedmičkou jedu jen pár minut.

Já: V Mojžíři na mě čeká terénní pracovnice člověka v tísní Marie Filková. Kancelář mají udělanou v přízemním bytě jednoho z místních paneláků. Dovnitř se vchází po plechových schůdcích přes balkón.

(kulisa schody)

Já: V nejmenším pokoji bytu budeme mít dost klidu na povídání.

Já: Jak byste v několika větách popsala Mojžíř? Co je tady výjimečné? Co je tady jinak než na ostatních sídlištích?

Marie Filková: Tak Mojžíř je sídliště pro mě jako každý jiný. Má tady určitě své specifika, čím se odlišuje. Je tu určitě místními. Tím, že tady jsou větší lidé, lidé z různého koutu světa, tak tou kulturou se to tady celý odlišuje. Každý prostě si dělá podle toho, jak je zvyklý. A to je ten problém, protože nejsme na to zvyklí, aby se tak ani někdo choval. Takže to tady máme prostě různorodý. Je to prostě sídliště o několika panelácích. Je to jedna ulice, Jindřicha Plachty, tím to končí. Ještě nahoře máme hlavní a to je všechno. Místní se tady znají mezi sebou. Jsou tady většinou i příbuzní. Prostě jedna rodina se sem nastěhuje a postupně se sem stěhují příbuzní. Což může někdy dělat i problém, protože ne vždycky spolu vycházejí. Máme tady školku, máme tady školu, policie tady je. Jsme tady my jako Člověk v tísní. Tady máme kmenovou kancelář. A nahoře teď nově máme Charitu od září. Od září vlastně tady máme přestěhovanou kancelář, kde mají i nízkopráh pro děti, což je super.

Já: Vy jste říkala, že tady jsou lidi z různých koutů světa. Odkud třeba?

Marie Filková: Tak určitě ze Slovenska jsou tady lidi. Máme tady i uprchlíky z Ukrajiny, ale to je jako malé množství těch lidí. Tak jako po České republice, tak jako z každého kouta, jako

Krupka, Teplice, tak se to tam sem stěhuje. Když ještě vím, že tady máme i z Afriky. Tady máme Afričany a Mongolce tady máme ještě. To vím, že tady jsou.

Já: Vy teda pracujete tady jako Člověk v tísní - máte tady z bytu udělanou kancelář. S čím za vámi můžou místní chodit? S čím jim pomáháte?

Marie Filková: Tak my jako Člověk v tísní, co je hlavní, asi si myslím, co se tady jako hodně využívá, tak to jsou konzultační hodiny, kdy jsme tady s kolegyni každý úterý, každý čtvrtek, ale i samozřejmě ostatní dny. Kdy to je vlastně terénní práce a sociálně aktivizační práce.

Pomáháme jim vlastně s bydlením, s dluhama, s prací, s různými spory, když můžou řešit nějaký soudní spory, finance, úřady, vlastně prakticky s čímkoliv by měli problém, tak u nás, když k nám přijdou, tak vidí, že někdo se jich ujme a bude jim pomáhat. Protože tady máme teda i dětský klub, kde je od tří do předškolního věku, takže do nějakých pěti. Pak mají holky domluvený s mateřskou školkou anebo s přípravnou třídou na základní škole. Tam mají nějak domluvený ty místa, ale i pro děti tam tak máme, aby se nějak zaplnil ten čas. Každou středu tady máme teda dluhovou poradkyni, kdy řeší vlastně exekuce, insolvence, dluhy a takovýchle věci. Kolika lidem zhruba za měsíc pomůžete? Je jich hodně. Číslem vám to asi neřeknu, ale jako ve většině je tady jako, řekla bych, že jako každý, kdo tady bydlí, tady minimálně jako jednou, dvakrát se za ten měsíc objeví.

Já: Vy jste se loni v létě dostali do médií. O co tady vlastně šlo, nebo co ta média o vás říkala?

Marie Filková: Ta pozornost se strhla kvůli autobusům, protože vlastně oni zavedli linku, která dřív tady byla normálně přímý spoj do města, do centra města, do Ústí, kdy jste prostě tady sedli, tam vystoupili a bylo to od bodu A do bodu B, ale nyní jako od, někdy od července tady jede vlastně přeprava, když to takhle řeknu, kdy to je vlastně autobus, který jede jednu zastávku a tam se musí přestupovat na autobus, který nás poveze přímo jako do Ústí. Nyní to úplně jako je to klasický přestup, když to takhle řeknu. Čím je to výjimečný, to je tím, že tam jsou asistenti přepravy a policie. Je tam vždycky jeden policista na ten autobus.

Já: Odůvodnilo to město nějak rozumně?

Marie Filková: Když jsme měli vlastně i nějaké schůzky s městem, tak to město se zavádělo určitě kvůli bezpečí vlastně řidičů, protože tam byly různé jako aféry, kdy cestující napadali, ty řidiče nebo nějak je uráželi, přicházeli do sporu společně a hodně řidičů pak odmítalo jezdit tuto linku, anebo si naschvál právě brali dovolený, nemocenský, aby prostě nemuseli obsluhovat ten autobus.

Já: A po zrušení toho trolejbusu do Ústí vám sem taky přestaly rozvážet jídlo restaurace, jestli se nepletu?

Marie Filková: Ohledně těch restaurací, tam vlastně, takhle, to vím, že to byla Zebra restaurace, to je tady Krásnáku, ale to je jediná služba, která zamezila ten rozvoz. Jiný ostatní rozvozev služby normálně sem jako jezdily. My jsme si jako taky objednávali samozřejmě jídlo, protože

tady není úplně, kam se bysme mohli na oběd, takže normálně prostě Foodora, Volt, vlastně kdokoliv jiný, kromě nich, normálně sem rozvážel jídlo.

Já: Dá se teda říct, že celá ta pozornost byla větší, než by si celý problém zasloužil?

Marie Filková: To bych asi neřekla, protože Mojžíř je problémový sídliště. To jako bezkonkurenčně. Ale některé věci byly jako hodně nafouklý a zbytečně nafouklý.

Já: Jak na celou tu pozornost reagovali místní? Dotklo se jich to, nebo mrzelo je to?

Marie Filková: Určitě se jim to dotklo, protože někteří z médií, kdy tady běhali, tak tlačili na ty lidi, aby s nimi dělali rozhovory, ptali se je na takový citlivý témata, kdy prostě nechtěli odpovídat. Někteří se snažili dostat i do bytů, možná jste viděli i nějaký rozhovor, nebo vlastně to byl, jo, byl to rozhovor, kdy pan, já už si nepamatuju, co to bylo za televizi, ale prostě byl to, převlíkl se za realitního makléře a šel si obcházet byty, aby prostě viděli, jak ty byty jako doopravdy vypadaj. Takže, no samozřejmě se bránili, jako nechtěli mluvit, odcházeli od nich, nechodili třeba ven, a když v tu dobu bylo jako to častý, že naopak, vždycky jsme byli zvyklí, že všichni jsou venku, tak v tu dobu to byl opak.

Já: Já jsem četl několik rozhovorů ohledně té situace, nebo té pozornosti, co se tady objevila loni v létě, a paní starostka Neštěmic, pod které spadá sídliště Možíř, paní Yvetta Tomková v jednom rozhovoru řekla, že tady vlastníci bytů vlastně obyvatel zneužívají, že tady obchodují s chudobou. Co si pod tím představit? Co to znamená?

Marie Filková: Tak představte si, když byste třeba tady chtěl bydlet, tak jsou tady majitelé, kteří vědí, že to jde. Dám orientačně za jedna-jedničku v centru, by to byla normální částka, třeba kolem 15 tisíc platit, ale tady je to doopravdy hodně. Kdy prostě i tři jednička prostě tady lidi platí 25 tisíc měsíčně, kdybychom prostě byli, nevím, v Praze.

Já: V Praze.

Marie Filková: No, v Praze. Ty byty jsou předraženy, neodpovídají vlastně kvalitě toho bydlení, většinou se i nestarají o ty byty, takže pak jsou jako i v dezolátním stavu. Jsou tady správkyně, který spravujou ty nemovitosti, ty majitelé v životě ten byt neviděli, nejezdí sem, řeší všechno přes tu správkyni, takže i ty komunikace s nimi jsou prostě těžký.

Já: Co byste vzkázala většinové společnosti, jak přemýšlet o tohletom problému vzniku v uvozovkách vyloučených lokalit?

Marie Filková: Když se budeme bavit o vzniku vyloučených lokalit, není to věc, která se stala ze dne na den. Je to prostě bohužel někde se na něco nemyslelo a postupně samozřejmě se dostala ta kvalita toho městečka, sídliště nebo ulice, klidně baráku mohla tímhle způsobem doputovat prostě až v tu dobu, kdy nám tady z toho chtěli dělat no-go zóny a vyloučený lokality a takovýhle věci. Co bych jim vzkázala? Určitě, aby ty média nebrali jako hlavní zdroj vlastně těch informací. Vím z vlastní zkušenosti, kdykoli jsem někdo přijel, protože některé rozhovory

s médiama byly i příjemné, tak mi říkali, že vůbec nechápou, kam to přijeli. Já neříkám, že je to zase úplně něco nádherného, ale když si někdo řekne, jako jedu do vyloučený lokality, kdy prostě všichni z toho chtějí udělat no-go zónu prostě na vlastní nebezpečí, nejezdí tam autobus, protože se bojí a pak přijedou a vidí, jak to sídliště vlastně vypadá, tak vlastně ta realita je trochu odlišná od toho, jak se to bulváruje.

Já: Uzavírá Marie Filková z ústeckého Člověka v tísni.

(kulisa dveře)

Já: Po rozhovoru se jdu ještě projít po sídlišti. Zrovna Člověk v tísni sídlí ve starším paneláku, který má asi 8 pater a ještě má šedivou fasádu a sem tam nějaké dřevěné okno. Okolní domy vypadají podobně a na tom protějším je dokonce ohořelý balkón. Marie Filková mě ale před natáčením ujistila, že se tam nikomu nic nestalo. Trochu dál stojí i nižší paneláky, které už mají opravenou fasádu. Tam ty domy už vůbec nevypadají, že by stály v nějaké vyloučené lokalitě. Ty domy jsou v barvě meruňkového moru, o které jsme se bavili už minule s Marianem Liptákem. Co mi tady ale chybí, je nějaké hezké dětské hřiště. Pár dětí si opodál hraje na takovém tom betonovém plácku, kde dřív nejspíš byla klepadla na koberce. Je ale pátek popolední a zbytek dětí je tak nejspíš ještě ve škole. Nakonec se podívám ještě k popelnicím, protože o ty se média minulý rok docela zajímala a obzvlášť televize rádi ukazovali ten nepořádek kolem nich v reportážích.

(kulisa dřevo)

Já: Kromě kontejnerů tady je ale jenom pár nějakých kusů starého dřeva, asi nějaký rozbitý nábytek. Takže vlastně nic, na co bych nebyl zvyklý z Prahy. Jinak je na sídlišti celkem klid, akorát z některých bytů hlasitě hraje hudba. Zrovna teď si někde nade mnou pouští Stokrát chválím čas od Karla Gotta. A to už je z mé cesty všechno. S Ústí nad Labem se loučí Marek Sedláček.

